

doc. Ing. Dr. Štefan Danics, Ph.D.
Police Academy of the Czech Republic in Prague
Faculty of Security Management
Department of Security Studies
danics.stefan@polac.cz
ORCID: 0000-0003-0816-7916

Putinismus nebo „rašismus“?

Putinism or „Rashism“?

Abstrakt

Článek analyzuje a komparuje obsah a vztah mezi putinismem a „rašismem“, kterým ukrajinský parlament označil ideologii a politiku dnešního Ruska. Jedná se o součást informační války, kdy se vede ideologický boj mezi válčícími stranami o narativ rusko-ukrajinského válečného konfliktu, což je prvek každé moderní války. A zároveň Ukrajinská Nejvyšší rada vyzývá OSN a další mezinárodní organizace, ale i vlády a parlamenty dalších zemí, aby praktiky „rašismu“ rovněž odsoudily. Ukrajinský prezident Volodymyr Zelenskyj dokonce prohlásil, že v budoucnu „rašismus“ zaujme místo v učebnicích dějepisu. V této souvislosti vyšlo i několik článků o „rašismu“ od známého amerického historika Timothyho Snydera, který v nich uvádí, že fašismus byl jako režim poražen na bojištích druhé světové války, ale jako idea se vrátil s válkou, kterou nyní vede Rusko na Ukrajině. Článek upozorňuje, že termín „rašismus“ je problematický: je silně politizován, žádný subjekt se s „rašismem“ neidentifikuje a může posilovat nenávisť vůči Rusům, tj. rusofobii. Na druhé straně článek zdůrazňuje, že je zaveden odborný pojem: putinismus, který z politologického hlediska vymezuje Putinův režim či Putinovo Rusko. V podstatě se jedná o období politologických pojmů: hitlerismus, stalinismus, ve kterých je politický režim spojen s vůdčí osobou, což daný režim jasně identifikuje, včetně jeho mocenských praktik.

Klíčová slova: Putinismus, „rašismus“, válka na Ukrajině, fašistická ideologie, informační válka, eurasianismus, autoritativní Putinův režim, totalitní mocenské praktiky.

Abstract

The article analyses and compares the content and the relationship between Putinism and “Rashism”, the term used by the Ukrainian parliament to describe the ideology and politics of today’s Russia. It is part of the information war, where an ideological struggle is waged between the warring parties over the narrative of the Russian-Ukrainian military conflict, which is an element of any modern war. At the same time, the Ukrainian Verkhovna Rada calls on the UN and other international organisations, as well as the governments and parliaments of other countries, to condemn the practice of “Rashism” as well. Ukrainian President Volodymyr Zelenskyj has even declared that in the future “Rashism” will take its place in history books. In this context, there have also been several articles on “Rashism” by the well-known

American historian Timothy Snyder, who states that fascism was defeated as a regime on the battlefields of World War II, but has returned as an idea with the war that Russia is now waging in Ukraine. The article points out that the term “Rashism” is problematic: it is highly politicised, no entity identifies with “Rashism”, and it can promote hatred of Russians, i.e. Russophobia. On the other hand, the article points out that a technical term has been introduced: Putinism, defining the Putin’s regime or Putin’s Russia in political science terms. In essence, it is analogous to the political science terms of Hitlerism and Stalinism, whereby a political regime is associated with a leader which clearly identifies the regime, including its practices of power.

Keywords: Putinism, “Rashism”, war in Ukraine, fascist ideology, information war, Eurasianism, Putin’s authoritarian regime, totalitarian power practices.

Úvod

Ukrajinský parlament přijal 2. května 2023 usnesení, v němž prohlásil „rašismus“ za státní ideologii současného Ruska. Užívání novotvaru složeného ze slov Rusko a fašismus slouží k označení ideologie a politiky Ruska za vlády prezidenta Vladimira Putina. Nejvyšší rada Ukrajiny zavedla do zákona slovo „rašismus“ a zároveň přijala rezoluci „O používání ideologie rašismu režimem Ruské federace a odsouzení zásad a praktik „rašismu“ jako totalitních a nenávistných k lidem“. Předseda ukrajinského parlamentu Ruslan Stefančuk uvedl, že ke znakům „rašismu“ patří militarismus, vůdcovský kult a sakralizace státních institucí,¹ sebesprosazování Ruska prostřednictvím násilného útlačku, popírání existence jiných národů či systematické porušování zásad mezinárodního práva a územní celistvosti cizích zemí. Ukrajinská Nejvyšší rada záměrně užívá k označení Putinova režimu termín „rašismus“, který považuje za neoimperální, totalitní diktaturu, jenž ztělesňuje ideje fašismu a nacionálního socialismu v moderní verzi ruského fašismu. Ukrajinská Nejvyšší rada rovněž vyzývá OSN a další mezinárodní organizace, ale i vlády a parlamenty dalších zemí, aby praktiky „rašismu“ rovněž odsoudily. Ukrajínští poslanci se snaží, aby termín „rašismus“ vešel do běžného politického jazyka, publicistiky a kultury. Ukrajinský prezident Volodymyr Zelenskyj dokonce prohlásil, že v budoucnu „rašismus“ zaujme místo v učebnicích dějepisu (Pro ruský fašismus odhlasoval ukrajinský parlament označení rašismus. Moskva nesouhlasí. [online], [cit. 2023-08-30]. Dostupné z WWW: forum24.cz/pro-rusky-fasismus-odhlasoval-ukrajinsky-parlament).

---

¹ Patriarcha Kirill hovořil o obětním hrdinství, které smyje všechny smrtelné hříchy. Je to také v souladu s náboženským diskursem, podle kterého Rusko bojuje se silami zla a Satana, jak dokládají prohlášení o „speciální vojenské operaci“ jako „válce armády archanděla Michaela proti ďáblu“, protože je potřeba „odsatanizovat“ Ukrajinu. Hlava ruské pravoslavné církve označila eutanazii, LGBT manželství a genetické experimenty za jeden z rysů nadcházející apokalypsy. Dále upozornil, že na Ukrajině se začínají projevat různé náboženské sekty šířené ze Západu, včetně Satanismu, který byl poprvé oficiálně registrován v USA. Satanismus je přitom chápán nikoli jako „klasické“ uctívání d'ábla, ale jako osvobození od křesťanských dogmat. Rovněž Kirill uvedl, že ukrajinské dobrovolnické prapory používají znaky fašistů a rasistických spolků s tím, že Putina prohlásil za „bojovníka proti Antikristovi“. Podle logiky Kirilla Putin bojuje proti unipolárnímu světu, který prezentuje jediného vládce, tj. Antikrista. (Украины и назначили Путина главным экзорцистом - ZN.ua, 25. 10. 2022. [online], [cit. 2023-08-31]. Dostupné z WWW: <https://zn.ua> › Мир).

V Moskvě hlasování v Kyjevě nevyvolalo zvláštní razantní reakci, ale silný diplomatický nesouhlas. Na zasedání Rady bezpečnosti OSN výkonný ředitel mediální skupiny Russia Today a člen Rady pro lidská práva Kirill Vyšinskij označil termín „rašismus“ za jeden z příkladů rusofobie. Během projevu v Radě bezpečnosti OSN Vyšinskij uvedl, že tato „lež proti Rusům“ má nejen na Ukrajině, ale i v jiných zemích vyvolat otevřené nepřátelství a nenávisť vůči Rusku a stát se nástrojem k probuzení a formování rusofobie. V Moskvě někteří představitelé ruského parlamentu vidí v používání výrazu „rašismus“ pouze „zaoceánskou stopu“, tedy ideologický a politický vliv Spojených států. A argumentují, že etymologie slova přímo odkazuje na anglické slovo „Russia“ (v ruštině se vyslovuje „Raša“). Pokud by Ukrajinci sami vytvořili tento výraz, tak by jim v ukrajinštině vyšlo něco jako „rusismus“ nebo „rossismus“ (Pro ruský fašismus odhlasoval ukrajinský parlament označení rašismus. Moskva nesouhlasí. [online], [cit. 2023-08-30]. Dostupné z WWW: <https://www.forum24.cz/pro-rusky-fasismus-odhlasoval-ukrajinsky-parlament-oznaceni-rasismus-moskva-nesouhlasi>).

„Rašismus“ (ukrajinsky рашизм) je hrubý přepis ukrajinských a ruských ekvivalentů (rusky рашизм) a užívá se v odkazu na ideologii ruské politické a vojenské rozpínavosti. A rovněž se užívá k popisu nedemokratického systému, který vychází z ultranacionalismu a kultu osobnosti. Tato ideologie je založena na myšlenkách zvláštního civilizačního poslání Rusů, přičemž Moskva má prezentovat třetí Řím a expanzionismus, který se projevuje v anti-západní orientaci a mocenské podpoře znovuzískání bývalých území vojenskou expanzí. Termín „rašismus“ je také často používán ukrajinskými úředníky a médii k obecnému označení příslušníků ruských ozbrojených sil a příznivců ruské vojenské agrese vůči Ukrajině, včetně ruské pravoslavné církve. Dodejme, že kombinace svatojiřské stuhy s písmenem „Z“ jsou zase přirovnávána k nacistické svastice a označována jako „zvastika“. Historie užití termínu ruský fašismus lze vysledovat až do roku 1995, kdy byl užíván v souvislosti s první čečenskou válkou, ale jeho používání se stalo běžnějším po rusko-gruzínské válce a během rusko-ukrajinského konfliktu, zejména pak během ruské invaze na Ukrajinu. Výbor Nejvyšší rady pro humanitární a informační politiku podporuje iniciativu ukrajinských vědců, novinářů, politologů a veškeré občanské společnosti propagovat a uznávat termín „rašismus“ a jeho odvozeniny na národní i mezinárodní úrovni (Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики закликає журналістурналої зації до повноцінного і частого вживання слова «рашизм» та похідних вігон (v ukrajinštině). Archivováno z originálu 12. května 2022. [online], [cit. 2023-08-31]. Dostupné z WWW na: <https://translate.google.com/website?sl=en&hl=cs&prev=search&u=https://rada.gov.ua/news/razom/222804>, srovnej Danilov (2022).

V poslední době také vyšlo několik článků o „rašismu“ od známého amerického historika Timothyho Snydera. Americký profesor na Yaleově univerzitě Timothy Snyder napsal pro The New York Times esej, kde uvádí, že dnešní Rusko je fašistické. Podle něj byl fašismus jako režim poražen na bojištích druhé světové války, ale jako idea se vrátil s válkou, kterou nyní vede Rusko na Ukrajině. A pokud Rusko zvítězí, tak to posílí fašisty po celém světě a demoralizuje po celém světě demokraty. Timothy D. Snyder konkrétně v eseji tvrdil, že „cestovatel v čase z 30. let“ by neměl žádné potíže identifikovat ruský režim v roce 2022 jako fašistický a argumentoval: Symbol Z, shromáždění, propaganda, válka jako očistný akt násilí a jámy smrti kolem ukrajinských měst to všechno velmi jasně vyjadřují. Válka proti Ukrajině není jen

návratem na tradiční fašistické bojiště, ale také návratem k tradičnímu fašistickému jazyku a praxi. Jiní lidé jsou tu proto, aby byli kolonizováni. Rusko je prý nevinné kvůli své dávné minulosti. Existence Ukrajiny je mezinárodní spiknutí. Válka je odpověď. Snyder v podstatě vychází z toho, že fašismus je definován především „*vítězstvím vůle nad rozumem*“ (Snyder 2022).

To, že idea fašismu není mrtvá, připomněl v roce 1995 ve své přednášce i Umberto Eco, s názvem *Věčný fašismus* (z angl. Ur-Fascism) na newyorské Columbia University. Podle něj věčný fašismus nenosí černé uniformy, ale jde o způsob myšlení s určitými archetypálními znaky s tím, že jich představil čtrnáct. Fašismus jako ideologie nemá podle něj koherentní filozofické jádro, ale je pevně emocionálně ukotven v určitém způsobu myšlení. Eco uvádí, že věčný fašismus roste a získává přívržence tím, že využívá přirozený strach z cizího, neboť míří proti vetřelcům. Členové národní pospolitosti se musí cítit v obležení, což vytváří dichotomii „my“ a „oni“, tj. definuje se nepřítel. Věčný fašismus vyznává populistické elitářství, protože každý občan je členem nejlepšího národa na světě, přičemž vůdce ví, že jeho moc nepramení z toho, že mu ji lid delegoval, ale z toho, že si ji uzurpoval silou. A také ví, že jeho síla tkví ve slabosti mas, které potřebují vladaře a zasluhují si ho (Eco 1995).

Obviňování dnešního Ruska z fašismu je argumentováno i tím, že prezident Vladimír Putin je pod silným vlivem fašistických myšlenek. Jedná se údajně o ruského filozofa Ivana Iljina, který obdivoval Mussoliniho a Hitlera. Samotné Iljinovo odmítnutí myšlenky ukrajinské státnosti a nezávislosti, politické, kulturní, zase pomáhá Putinovi ospravedlnit pokračující válku. Iljin dokonce upozorňoval, že postkomunistickému Rusku by měl vládnout všemocný, zbožňovaný vůdce v čele centralizovaného státu, kde volby nejsou nic jiného než rituál potvrzující veřejnou loajalitu k vůdci (Varnytskyj 2022). I podle některých amerických učenců se Putin silně opíral o Iljinovy myšlenky, když přetvářel dnešní ruskou politickou scénu, tvrdí Timothy Snyder (Dostupné z WWW:https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/rusko-fasismus-nazor-timothysnyder.A220521_100613_zahranicni_pitt. [online], [cit. 2023-08-27]).

K názoru, že Putinovo Rusko je fašistické kromě Timothy Snydera dospěli i další učenci a známé osobnosti ve světě, např. Alexander Motyl, Vladislav Inozemstev, Marcel van Herpen, dále novinářka Anna Politkovskaja, šachový velmistr Garry Kasparov, ale i americké veřejné osobnosti např. Hillary Clintonová, Madeline Albrightová a Zbigniew Brzeziński, bývalý poradce pro národní bezpečnost USA. Blíže je možné se s jejich názory a postoji seznámit v publikaci s názvem „*Je Rusko fašistické? Rozplétání propagandy Východ a Západ*.“ Autorka Marlene Laruelle působí na Institutu pro evropská, ruská a euroasijská studia na George Washington University v USA a odborně se zaměřuje na ruský nacionalismus, politickou identitu a pravicový extremismus. Upozorňuje, že obviňování Putina Ruska z „fašismu“ je podřízeno strategickému narativu soupeření mocností o podobu budoucího světa, což je silně determinováno geopoliticky. O tom, že je Rusko fašistické, svědčí údajně jeho anexe Krymu, jeho revizionistická politika, jeho podpora krajně pravicových uskupení v Evropě a jeho odmítání liberálně demokratických hodnot ve světě. Naproti tomu publikace kriticky upozorňuje, že Rusko se považuje za přední světovou antifašistickou mocnost vzhledem ke svým obětem v rámci Velké vlastenecké války. A rovněž publikace připomíná, že tehdejší ideologičtí odpůrci bývalého Sovětského svazu kolabovali s nacistickým Německem. Laruelle věčně analyzuje obvinění z fašismu vůči Rusku a kriticky hodnotí jejich původ a přesnost, protože současní geopolitičtí

rivalové jsou podle ní schopni si vytvořit vlastní vizi světa, a ještě si nárokovat morální převahu a podporu. Skrze analýzu ruské domácí politické scény a zahraniční politiky Kremlu, věčně autorka hodnotí, zda jsou obvinění ruského státu z fašismu realistická. Podle ní jsou však pouze určitou geopolitickou snahou a pokusem určit postavení, ale i ideologii Ruska v budoucím světě (Laruelle 2021).

Teoreticko-metodologická východiska

Ze sémantického hlediska je termín „rašismus“ novotvar, který vznikl spojením Ruska s fašismem pod silným politickým a emocionálním vlivem, a proto je problematické hledat tento novotvar v politologických slovnících a encyklopediích. Jak bylo uvedeno v úvodu, termín je výrazem nejvyšších ukrajinských ústavních orgánů a jejich oficiálních dokumentů pro označení agresivní a mocenské politiky Ruska v době prezidenství Vladimíra Putina, zejména pak ruské vojenské intervence na Ukrajině. Představitelé Ukrajiny rovněž vyzývají parlamenty západních zemí a mezinárodní organizace, aby se ztotožnily s tímto „narativem“ rusko-ukrajinského konfliktu a tím odsoudily praktiky „rašismu“, které jsou v rozporu s mezinárodním právem. Autor v textu hodlá „rašismus“ analyzovat jako součást ukrajinské propagandy a informační války² v rusko-ukrajinském konfliktu s cílem delegitimizovat Putinovu agresivní a státní revizionistickou politiku. V tomto ohledu bude autor analyzovat i ideologické myšlenky a geopolitické názory v současném Rusku, které ideově zdůvodňují válečnou agresi na Ukrajině a ovlivňují Putina a politiku Kremlu. Zvolený přístup umožňuje autorovi, v širších souvislostech hybridní války,³ přiblížit rusko-ukrajinský konflikt z nového úhlu pohledu. Rovněž autor přiblíží názory amerického historika a spisovatele Timothy Snydera, který se na základě vlastní historické interpretace domnívá, že Putinovo Rusko je fašistické a pokud by vyhrálo

² S rostoucí složitostí lidské společnosti a s její globální informační propojeností a následnou závislostí na informačních systémech, roste význam informací při přípravě a vedení války. Nejedná se o nový fenomén, ale dnes je více potřebné analyzovat informační aspekty bezpečnostních hrozeb a samotných válečných konfliktů. Samotné informační a psychologické působení začalo být často spojováno a analyzováno s metodami Kremlu při vedení vojenských operací na Krymu, východní Ukrajině a vůči zemím NATO, včetně České republiky. Rusové však nejsou jediní, kdo praktikují informační a psychologické působení jako důležité nástroje moderní války (Řehka 2017: 19).

³ Hybridní válka či hybridní válčení se za posledních několik let úspěšně etablovaly nejenom v oficiálních bezpečnostních dokumentech, ale i v odborném a laickém slovníku. Na druhé straně je koncept hybridní války kritizován z důvodu nejasných hranic a mnoha indikátorů, které jsou často výzkumníky užívány zcela odlišně až libovolně (Pavlíková, Hanzelka 2019). Bezpečnostní komunita ve světě se dnes neshodne na univerzální definici: hybridní války či hybridního válčení, která by byla jednotně a závazně používána. Rozdílnost jednotlivých definic a pojetí závisí na způsobu použití a referenčním bezpečnostním objektu. Frank Hoffman výzkumný pracovník Centra pro nové hrozby a příležitosti na Velitelství bojového rozvoje námořní pěchoty Spojených států amerických uvádí, že: „*Hybridní válka zahrnuje různé prvky válčení, včetně konvenčních kapacit, nekonvenční taktiky a formací, terorismu, bezhlavého násilí a kriminality*“ (Hoffman 2007: 9, 29). Podle dalších autorů je hybridní válčení principiálně odlišné od známých typů vedení boje, válčení a dalších aktivit, přesto se diskutuje, že je hraničící a může docházet ke kombinování a prolínání různých bojových aktivit. Zde uvádějí konvenční válku, asymetrickou válku, neregulérní válku, sabotáže, informační válku, nepřátelskou propagandu, hnutí odporu, terorismus a partyzánskou válku (Schröfl 2011; Konyshov, Parfenov 2019).

válku na Ukrajině, tak by to posílilo fašisty po celém světě. V tomto ohledu autor v textu zmiňuje i koncepci tzv. Věčného fašismu, v které Umberto Eco zdůrazňuje určité archetypy fašistického myšlení, které sílí v krizových časech nebo je může oživit silný vůdce, a proto fašistická idea nebude nikdy mrtvá. Velký prostor je věnován prezentaci geopolitických myšlenek Alexandra Dugina, které nebývale posilují archetypy fašistického myšlení, které formuloval Umberto Eco. Navíc Duginova doktrína o vybudování nového ruského Řádu pod vedením Putina silně připomíná ovládnutí světa tou správnou kulturou a národem, nyní ruským, který nepotřebuje stát, ale impérium z hlediska posílení své mocenské pozice ve světě. V tomto ohledu je však Putin ovlivněn i myšlenkami významných osobností z ruské historie, zejména pak slavných vůdců. V neposlední řadě autor přibližuje i moderní výzkum fašismu, v němž dominují čtyři přístupy: nacionalistický, historický, psychologický a mocensko-praktický. Přístupy jsou zachyceny v textu, poté se autor zaměřuje na kritiku anglofonních myslitelů, kteří jednoznačně Putinovo Rusko ztotožňují s ideologií a praxí fašismu. Tím autor vrací „rašismus“ do roviny propagandy a informační války v rámci rusko-ukrajinského konfliktu, protože věcně nezohledňuje rozporuplnou ideologii Putinova režimu, včetně toho, z jakých mocenských praktik samotný režim vychází a kam směřuje. Putinův režim je světovými politology a dalšími odborníky hodnocen různými kategoriemi, přičemž se zdůrazňuje, že je spíše pravicově reakční než fašistický, protože se nehodlá „radikálně“ rozejít se stávající ruskou společností, jejími hodnotami, historií, kulturou s cílem vybudovat zcela „novou“ společnost a člověka, za pomoci masové podpory ruských obyvatel. Tomu autor věnuje pozornost ke konci svého textu v rámci odborné kritiky, která nesouhlasí s označováním Putinova Ruska jako fašistického státu.

Fašismus se jako ideologie objevuje ve 20. století s tím, že se jedná o syntézu organického nacionalismu a anti-marxistického socialismu. Fašismus odmítal racionalismus a hodlal položit základy nové civilizace (Miller 2003: 109).

Fašismus je patrně jedinou ideologií, která považuje válku za dobro. Fašisté totiž považují boj za přirozený a nevyhnutný rys společenského a mezinárodního života. Podle nich jediné konkurence a konflikt jsou zárukou pokroku lidstva a garantují, že dařit se bude pouze těm nejzdatnějším a nejsilnějším (Heywood 2008: 225).

V mnoha směrech byl fašismus revoltou proti idejím a hodnotám, které ovládaly západní politické myšlení od francouzské revoluce. Hodnoty jako racionalismus, svoboda a rovnost byly zapuzeny ve jméno boje, vůdcovství, moci, heroismu a války. V tomto smyslu má fašismus povahu jisté „anti-ideologie“, protože je charakterizován tím, proti čemu se staví. Je jakousi formou antikapitalismu, antiliberalismu, antiindividualismu a antikomunismu. Fašismus má však společného jmenovatele a tím je organicky sjednocené národní společenství. Ideálem fašismu je „nový člověk“, hrdina, motivovaný povinností, ctí a ochotou k sebeobětování, odhodlaný zasvětit svůj život slávě svého národa a poslušný svého „Vůdce“ (Heywood 2008: 86).

Zkoumat fašismus jako ideologii je problematické, protože ne všichni odborníci ho za ideologii považují a rovněž nepanuje shoda, které hodnoty by ji měly reprezentovat. Samotný Hitler prezentoval své myšlenky jako světový názor (z něm. Weltanschauung), přičemž Mussolini zase zdůrazňoval moc fašistického kréda. Fašisté nepoužívali ideje jako nástroj k poznání světa, ale jako propagační nástroj k politické aktivitě mas. Fašismus vycházel z popularity ideje o mesiášském

poslání a předurčenosti daného národa, který měl právo ovládnout méněcenné národy a vládnout světu. Fašismus nevycházel z nějakého filozofického systému, ale hledal především emocionální odezvu u mas, a proto se uchýloval k rituálům, pečlivě zrežirovaným ceremoniím a k silácké rétorice. Fašisté opovrhují ideologiemi, které představují zintelektualizované chápání politiky, která se opírá pouze o rozum a nezohledňuje nadšení a vůli (Paxton 2007: 21-22).

Fašismus ideově odkazuje na formu revolučního a radikálního nacionalismu, prezentovaného jako „ultranacionalismus“, který sleduje obrodu daného národa. Upřednostňovány jsou politické akce než promyšlené politické programy, přičemž tyto akce oslavují násilí, vojenské ctnosti, aby mobilizovaly masy pod charismatickým vůdcem. Ekonomický program fašismus privileguje neliberální ekonomickou strukturu, která je prezentována jako „třetí cesta“ mezi kapitalismem a komunismem. Fašisté získávají politický vliv v krizových dobách, ale i v době, kdy se demokratická forma vlády a svoboda dostanou do konfliktu se zájmy „Národa“. Největší slabinou demokracie je tudíž situace, kdy politici začnou klást důraz na etnický pojetou národní pospolitosť, která vede nejenom k ochromení pluralismu ve společnosti, ale i k omezením dalších práv a svobod (Danics, Urban, Dubský 2022).

Alexandr Dugin je často označován jako „myslitelský chameleon“, neboť ideově vychází z totalitarismu, pravoslaví a bolševismu, na které se potom nabalují prvky fašistické ideologie. Jednoznačně však v politické praxi obhajuje revizionistickou politiku a imperialistické ambice Putinova režimu, přičemž má silný vliv na rozhodování Kremlu, na což upozorňuje řada autorů (např. Laqueur 2016). Názory Dugina jsou důležité pro pochopení současných mocenských kroků Ruska, včetně jejich ideového ospravedlnění. V tomto ohledu je potřebné připomenout Duginovu publikaci s názvem „*Čtvrtá politická teorie*“ (v českém překladu „*Čtvrtá cesta k ruskému Řádu*“), kde Dugin popisuje, že každý politický systém moderní éry se odvozoval od některé ze tří velkých ideologií. První a nejstarší z těchto ideologií je liberalismus, druhou je komunismus, třetí je fašismus. Druhá a třetí ideologie se politicky podle Dugina zdiskreditovaly a opustily jeviště dějin západního světa, ale liberalismus zůstává, už nejenom jako ideologie, nýbrž jako cosi daného pro současný svět. Dugin uvádí, že si ho vědomě nevybíráme, ale předpokládá se, že s ním souhlasíme. Svět se tím dostává do postpolitické reality, kde jsou hodnoty liberalismu univerzální a ztrácí ideologický rozměr. Aby se předešlo monopolizaci liberálního politického diskurzu a nedošlo k bagatelizaci různorodých hodnot, kultur a idejí, nabízí Dugin čtvrtou politickou teorii. Ta má čelit liberalismu z nových pozic, odlišných od komunismu i fašismu a má překročit štěpení na pravici a levici. „Čtvrtou cestu k ruskému Řádu“ Dugin chápe jako postupně se rodící politickou teorii a politickou praxi, která se po vyčerpání tří velkých politických teorií začala prosazovat již ve 20. století, přičemž v 21. století má tyto ideologie zcela nahradit. Podle něj dojde k odmítnutí principů těchto tří velkých ideologií, cestou „křížového tažení“ proti postmoderně, postindustriální společnosti, globalismu a plně je nahradí ruská tradice a duchovní přirozenost. Vměšování USA v různých částech světa nese s sebou podle Dugina chaos, např. Afghánistán, Irák, Libye, Sýrie, Ukrajina. Jedná se o rozklad těchto států a posilování soupeřících sociálních skupin uvnitř těchto společností. Dugin argumentuje tím, že Tunís, Egypt, Irák a Libye se po barevných revolucích ze strany USA nestaly více prosperujícími státy. Naopak podle něj tam nastal rozvat, zmatek a divoké poměry. V této souvislosti Dugin zdůrazňuje, že Rusko působí velmi atraktivním dojmem, protože konzervativně

stojí na straně Řádu. A upozorňuje, že je to vidět na Krymu, Ukrajině, na ruské pozici ve vztahu k Sýrii a na podpoře Íránu. Rusko totiž podporuje Řád jako princip, kterému dává přednost před americkým chaosem. Putin vždy údajně stojí na straně Řádu, který Dugin chápe jako vertikální strukturu vazeb, příkaz a jeho vykonání, hierarchizaci úrovní a předvídatelnost chování v rámci dodržování pravidel. Skutečný Řád (hierarchie) a ruský (eurasijský) Řád musí být podle Dugina radikálně nový, tj. do budoucna směřující, intelektuálně vyspělý a duchovně ospravedlněný projekt. A proto hlavním úkolem dnešního Ruska se stává vytváření Řádu budoucnosti z chaosu současnosti. Dugin zdůrazňuje, že střetnutí s USA, jako hlavního sponzora světového chaosu, je rozhodující a povede k vytvoření nového ruského Řádu. To je zcela zásadní a bude to určovat osud Ukrajiny a světa (Dugin 2012).

Alexandr Dugin jako ideolog geopolitické školy „eurasianismu“ již delší dobu upozorňuje, že dvacáté první století bude ve znamení konfliktu mezi eurasianisty a atlantisty. Eurasianisté hájí potřebu, aby se každý národ na Zemi vyvíjel svým vlastním způsobem, bez zásahů a v souladu se svými vlastními hodnotami. Představují tradici, vzkvétající rozmanitost kultur, jejich vzkvétající soužití v impériích a svět, ve kterém žádná jediná moc nevládne nad všemi ostatními. Naproti nim jsou atlanticisté, kteří představují ultraliberalismus v ekonomice a hodnotách s tím, že se nezastaví před ničím, aby rozšířili svůj vliv do všech koutů světa a rozpoutali válku, teror a nespravedlnost na všech, kdo jsou proti. Tento tábor reprezentují Spojené státy a jejich spojenci po celém světě, kteří chtějí udržet americkou unipolární hegemonii ve světě. Eurasianisté věří, že pouze silné Rusko, spolupracující se všemi, kteří se celosvětově staví proti atlantismu, může zastavit západní imperialisty a vytvořit požadovaný multipolární svět. Eurasianismus jako světonázor je dnes v Rusku na vzestupu a geopolitika Vladimira Putina z velké části vychází z jeho principů a již mění běh dějin (Dugin 2014).

Eurasianismus neprezentuje celistvou školu podloženou teorií a schválenou obecným konsensem, pravděpodobněji se jedná o styl smýšlení o Rusku jako o zemi se svébytnou politickou jednotkou, která je silně zakořeněna v Evropě stejně, jako je pevně ukotvena v Asii. Eurasijství je založeno na přesvědčení o politické, náboženské, kulturní i mentální výlučnosti Ruska. Z tohoto tvrzení si ruské opozice odvozují, že Rusko není schopné přijímat ideje a normy z okolí. Je nezbytné, aby si budovalo svoje vlastní ideje, dávajíc na zřetel kulturní a přírodní podmínky Eurasie. Pokud tak Rusko učiní, stane se velmocí stojící mezi Západem a Východem (Voráček 2004).

Americký historik a spisovatel Timothy Snyder – dnešní Rusko je fašistické

Rusko je fašistické, začíná svou esej pro The New York Times americký historik a profesor na Yaleově univerzitě Timothy Snyder. Dle jeho slov byl možná fašismus poražen na bojištích druhé světové války, ale idea se vrátila spolu s ničivou válkou, kterou vede dnešní Rusko na Ukrajině. A pokud Rusko zvítězí, posílí to fašisty po celém světě. Podle Snydera by bylo chybné identifikovat fašismus pouze s tvářích Adolfa Hitlera a holocaustem. Tato politická ideologie je sice původně italská, ale fašismus praktikovali i rumunští ortodoxní křesťané, kteří násilím hodlali očistit celou společnost. Snyder přiznává, že je složité fašismus uspokojivě definovat a najít odbornou shodu, přesto dnešní Rusko podle něj splňuje hned několik kritérií, která s touto politickou ideologií bývají spojována:

- a) kult jednoho vůdce – Vladimíra Putina;
- b) kult mrtvých z druhé světové války;
- c) mýtus o dávném zlatém věku a imperiální velikosti, který bude obnoven.

Snyder upozorňuje, že to není poprvé, co se Ukrajina stala terčem fašistické války. Dobyť této země se v roce 1941 ukázalo být i důležitým Hitlerovým válečným cílem, který se domníval, že Ukrajina (tehdy v područí Sovětského svazu) je židovským státem a rovněž si hodlal přivlastnit ukrajinskou úrodnou zemědělskou půdu, připomíná americký historik. Sovětský svaz by za takových podmínek vyhladověl a nacistické Německo by se stalo autarkickou říší. Hitler si představoval, že to bude snadné, protože Sovětský svaz byl podle něj umělý konstrukt a Ukrajinci pouhý koloniální národ. Podobnost s dnešní Putinovou válečnou rétorikou velmi nápadná. I dnes Kreml označuje Ukrajinu jako uměle vytvořený stát s tím, že jeho židovský prezident není skutečnou hlavou státu. A rovněž i dnes si Kreml přisvojil značnou část ukrajinského obilí, účelově s ním obchoduje a vydírá svět, zejména africké země. Klíčem k pochopení současné politiky Ruska je podle Snydera flexibilní Stalinův postoj k fašismu a nacismu. Za Stalina byl nejprve fašismus vnímán velmi přezíravě, poté byl špatný, což našlo odezvu v projevech antifašismu, poté s ním Stalin diplomaticky jednal, viz pakt Ribbentrop a Molotov. Nakonec však nacistické Německo napadlo Sovětský svaz, viz operace Barbarossa a nacismus byl vnímán jako smrtelný nepřítel.

Takže fašismus byl velmi vágní pojem a dalo se pod něj zařadit cokoliv. V rámci vykonstruovaných procesů v bývalých státech reálného socialismu byli komunisté likvidováni a označováni jako fašisté. Ani antifašismus nezabránil Stalinovi, aby se v čistce nezaměřil na Židy. Během studené války zase Rusko za fašisty označovalo Američany a Brity. Sovětský antifašismus byl jinými slovy politikou „my a oni“. Ani to však podle Snydera není přímá odpověď na to, co je fašismus. Koneckonců podle něj fašistická politika začíná tím, že se definuje nepřítel. Na druhé straně tyto sovětské manévry nabídky fašismu zadní vrátka, kterými se vrátil zpět do Ruska, tvrdí Snyder. V Rusku 21. století se „antifašismus“ jednoduše stal právem ruského vůdce definovat národní nepřátele. Skuteční ruští fašisté jako Alexandr Dugin a Alexandr Prochanov dostali prostor v masmédiích a naslouchá jim Putin, který čerpá i z myšlenek meziválečného ruského fašisty Ivana Iljina. Pro Putina je zkrátka „fašista“ nebo „nacista“ ten, kdo se staví proti němu a jeho plánům na okupování Ukrajiny. A Ukrajinci jsou „nacisté“, protože se nesmířili s revizionistickou a agresivní politikou Ruska a kladou odpor, dodává Snyder. Cestovatel v čase z 30. let 20. století by zřejmě neměl problém identifikovat Putinův režim jako fašistický. Symboly „Z“, propaganda, válka jako očištný akt násilí a jámy s mrtvými těly kolem ukrajinských měst to jasně ukazují. Válka proti Ukrajině je podle amerického historika nejen návratem na tradiční fašistické bojiště, ale také návratem k tradičnímu fašistickému jazyku a praxi. Ukrajina je země, která má být anektována v duchu imperiálního historického ruského myšlení. Samotná existence Ukrajiny a její politika je vnímána jako důsledek mezinárodního spiknutí vůči Rusku, přičemž odpovědí je válka, tak zní podle Snydera ruský narativ. Jelikož Putin mluví o nepřítelích jako o fašistech, těžko chápat, že by fašistou mohl být on. Ovšem nenávistné projevy namířené proti Ukrajincům mluví jasně, přičemž Kremlu ospravedlňují masové vraždění a mobilizování vlastních lidí do války. V ruské válce jsou i civilisté pouhým „podlidským nepřítelem“, tedy někým, koho mohou Rusové libovolně a beztrestně zabíjet. Masové hroby nejsou válečnými zločiny, ale logickým důsledkem ničivé

fašistické války, vedené ze strany dnešního Ruska, vysvětluje Snyder. To, že sami fašisté nazývají jiné „fašisty“, je podle Snydera fašismus dovedený do nelogického extrému. Nazývat druhé fašisty a zároveň být fašistou, je dnešní putinovskou praxí. Snyder to nazývá „schizofašismem“, přičemž podle něj nejelegantnější označení mají Ukrajinci, kteří to pojmenovali jako „rašismus“. Fašismus není diskusní postoj, ale především kult vůle. Vládne v něm jeden člověk, který mystifikuje a svět léčí násilím, což ospravedlňuje propaganda, která tento ruský narativ bude šířit až do samotného konce, upozorňuje Snyder. Ti, kdo se fašismu brání, musí udělat vše pro jeho porážku, včetně odstranění jeho vůdce. Teprve pak se mýty zhroutí, objasňuje americký historik. Podle něj je stejně jako ve 30. letech 20. století demokracie na celém světě na ústupu. Pokud dnešní Rusko na Ukrajině zvítězí, nebude to nejen porážka Ukrajiny, ale bude to i demoralizace pro demokracie po celém světě. Fašistické vítězství na bitevním poli by jenom potvrdilo, že pravdu vytváří silná agrese, a proto demokracie musí selhat. Pokud by se Ukrajina nebránila, měli by demokraté na celém světě temné jaro. A pokud Ukrajina nezvítězí, je možné očekávat nejen temné jaro, ale i temné desetiletí v mezinárodních vztazích, zakončuje historik Timothy Snyder svou esej (Dostupné na: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/rusko-fasismus-nazor-timothy-snyder.A220521_100613_zahranicni_pitt. [online], [cit. 2023-05-17]).

Názory Alexandra Dugina na válku na Ukrajině a situaci v Rusku

Podle ruského geopolitika Alexandra Dugina je nutno pokračovat v tažení na Ukrajině až do úplného vítězství. Vůdce Vladimir Putin sice dělá, co může, ale jeho nástupce bude muset být ještě rozhodnější a změnit Rusko, tj. zcela ho oddělit od Západu. Podle něj jsou ještě v mocenských strukturách lidé, kteří jsou příznivci gorbačovsko-jelcinovského kursu sblížení se Západem a rádi by ukončili válku za každou cenu. Ovšem ti „odpovědní“ si uvědomují, že zastavit válku na Ukrajině v daném stavu je prostě nemožné. Západ je zatím proti a Ukrajina také. Mír by chtěli podle Dugina v Rusku teď jen zrádci a nepřátelé. A stěžuje si, že „proces patriotizace“ v ruské společnosti probíhá velmi pomalu. Kreml nyní čelí vážné zkoušce, tj. protiofenzivě kyjevského režimu a ze strany opozičníků uvnitř samotného Ruska. Jakmile útok ustojíme a odrazíme, tak proces patriotizace ruské společnosti a plnohodnotných ideologických a politických reforem nabude jiného tempa. Je pravděpodobné, že se zrychlí i naše vlastní vojenská ofenziva proti nepříteli. V důsledku toho bude v rozhodujícím roce 2023 určující obraz naší budoucnosti, tj. jaké má být Rusko na dalším přelomu své historické existence, tvrdí hlasatel politiky eurasianismu. Putin podle Dugina zpomalil proces rozpadu země způsobený zahraničními agenty a liberály a jeho vláda byla fází skutečného vlasteneckého obratu. Ovšem suverenitu ruské euroasijské civilizace ještě nebylo dosaženo, k tomu je potřeba i očista a obměna ruských elit. Alexandr Dugin zdůrazňuje, že Putin je ve vztahu k ruskému politickému systému „absolutně svobodný“, ale jeho politické rozhodování determinují pouze:

- a) zákony geopolitiky a zejména strategie Západu, který se snaží zoufale udržet unipolaritu v mezinárodních vztazích a znemožnit Rusku posílení jeho postavení v rámci multipolárního světa;
- b) civilizační logika samotných ruských dějin;
- c) očekávání a vyznávané hodnoty širokých lidových ruských mas.

Putin však podle Dugina musí provádět zahraniční politiku, která reaguje na tlaky „atlanticismu“.⁴ Přesto je postavení Putina prakticky neotřesitelné, ale s jakýmkoli nástupcem to tak nebude, upozorňuje Dugin. Putinova moc bude stačit na to, aby „kohokoli“ postavil na své místo a všichni ho přijmou. Avšak nástupce Putina bude mnohem méně svobodný při politickém rozhodování. Zároveň je nepředstavitelné, že hypotetický nástupce Putina by se mohl odchýlit od geopolitického kursu, tj. od patriotismu ruské společnosti a civilizační identity Ruska. Putin se teoreticky může ještě zastavit, ale Západ mu to nedovolí, přičemž nástupce Putina se nebude moci zastavit ani před hranicemi s Polskem. Postputinovský prezident bude podle Dugina potřebovat sociálně orientované vlastenectví a musí provést reformy ve stranickém systému a vládních strukturách. Rovněž musí respektovat, že Rusko má odlišné hodnoty a civilizaci než Západ. Jinak řečeno, Putinův nástupce bude muset provést kulturní reset země pod ruským praporem. Z tohoto hlediska je zřejmé, že mírové jednání s Ukrajinou je možné pouze za Putina, což by si měl Západ uvědomit, upozorňuje Dugin. To znamená, že myšlenka na odstranění či mocenskou eliminaci Putina svědčí o ztrátě smyslu pro politickou realitu ze strany Západu. Dugin dále uvádí, že Putinův nástupce bude muset válčit se Západem až do úplného vítězství, a to tvrdým prigožinovským způsobem a urychlovat vlastenecké reformy. Tato podpora Prigožinových brutálních metod je vlastně vyjádřením narůstající síly proválečných ruských krajních nacionalistů v dnešním Rusku (Взгляды Александра Дугина на войну на Украине и ситуацию в России. [online], [cit. 2023-08-31]). Dostupné z WWW: <https://katehon.com/ru/article/putin-kak-veliky-pravitel-i-posle-putin>).

Geopolitické názory Alexandra Dugina na budoucnost Ruska

Alexandr Dugin napsal knihu *Základy geopolitiky: geopolitická budoucnost Ruska*. Tato publikace hned z počátku ovlivnila strategickou vizi ruské zahraniční politiky, ale i vojenské ruské elity, neboť byla použita jako učebnice na Akademii generálního štábu. Hlavní myšlenkou knihy je konfrontace mezi Spojenými státy a Sovětským svazem během studené války s tím, že v ní nešlo o konflikt ideologií, ale jednalo se o permanentní konfrontaci kontinentální pozemní ruské mocnosti (Eurasie) s civilizacemi atlantismu. Kniha mimo jiné konstatuje, že Ukrajina jako nezávislý stát nedává geopolitický smysl s tím, že může existovat pouze jako „cordon sanitaire“ mezi dvěma civilizačními centry moci, tj. mezi atlantismem a euroasismem. Z hlediska vlivu tohoto díla na politiku dnešního Ruska si některé myšlenky přiblížíme.

Kapitola 1 Potřeba radikální alternativy

V naší dnešní společnosti jsou prezentovány dva zásadní projekty týkající se ruské budoucnosti. První projekt patří radikálním liberálům, kteří si berou za příklad moderní komerční systém a západní společnost a hlásí se k projektu o „konci dějin“

⁴ Po skončení studené války se v mezinárodních vztazích objevuje atlantismus, který je nahrazován „euroatlantismem“, ale jde v podstatě o totéž. Euroatlantismus představuje geopolitické propojení neatlantické Evropy se Severní Amerikou, resp. se Spojenými státy. Užití termínu euroatlantismus se omezuje z velké části především na region svého původu (tj. střední Evropu). V Severní Americe by takovému výrazu bezpochyby rozuměli, objevuje se však velmi zřídka. Místo něj bývá v anglicky psané odborné literatuře nahrazován ekvivalentem „transatlantismus“. Stručně řečeno, euroatlantismus i transatlantismus jsou synonyma, byť jiného původu (Hlaváček 2009).

v článku od Francise Fukuyamy. Tento projekt popírá takové fenomény: jako je lid, národ, historie, geopolitické zájmy, sociální spravedlnost, náboženský faktor atd. Tito liberální reformátoři hodlají vybudovat místo Ruska novou společnost po vzoru Západu, která historicky nikdy v našich zeměpisných šířkách a délkách neexistovala. Druhý projekt prosazuje národně-vlastenecká opozice, což je různorodá politická entita, kterou spojuje nesouhlas s liberálními reformami. Tato entita není jen národně-vlastenecká, ale nacházejí se v ní i neortodoxní komunističtí státníci a stoupcí carské státnosti. Oba tyto projekty – jak liberální, tak sovětsko-carský – jsou v podstatě *slepými uličkami* pro ruský lid a ruské dějiny. Liberální projekt obecně předpokládá postupné vymazávání národních charakteristik Rusů v kosmopolitní éře „konce dějin“ a „planetárního trhu“, zatímco sovětsko-carský projekt se snaží oživit národ a stát právě v těch historických formách a státních strukturách, které postupně vedly Rusy ke kolapsu. Podle Dugina je potřebné opustit oba navrhované projekty a najít radikálně inovativní futuristický plán, neboť ve hře je velký národ, jeho zájmy a osud (Dugin 1999).

Kapitola 2. Co jsou „ruské národní zájmy“?

Dosavadní úvahy zpochybňují užitečnost principu „postimperální legitimacy“ v současných podmínkách, protože to do značné míry odporuje ruským národním zájmům. Jaká kritéria bychom měli dodržovat při určování toho, co tvoří „ruské národní zájmy“? Koho vnímat jako hlavního suveréna, ke kterému vztáhnout ruské národní zájmy? Rozpad sovětského impéria a státní selhání nových politických formací na jeho území (včetně Ruské federace) nás nutí hledat specifitější kategorii pro chápání „ruských národních zájmů“. Jedinou organickou, přirozenou a historickou entitou může být pouze *ruský lid*. Ruský lid má všechny znaky plnohodnotné a stabilní politické entity. Ruský lid je sjednocen etnicky, kulturně, psychologicky a nábožensky. Ruský lid se na rozdíl od mnoha jiných národů vyvinul jako nositel *zvláštní civilizace*, která má všechny charakteristické rysy originálního a plnohodnotného planetárního historického fenoménu. Ruský lid je tou civilizační konstantou, která sloužila jako osa při vytváření ne jednoho, ale *mnoha* státních útvarů na ruském území. Ruský lid by měl být v současném přechodném období chápán jako hlavní politický subjekt, z něhož by měla vycházet celá škála geopolitických, strategických, ale i socioekonomických zájmů Ruska. Za prvé, ruský lid (= Rusko) je bezpochyby zodpovědný za kontrolu severovýchodních oblastí Eurasie. Mackinder nazval Rusko „geopolitickou osou dějin“ a je to správné, protože ruský lid skutečně tradičně tíhnul k civilizačnímu rozvoji všech těchto intrakontinentálních euroasijských prostorů, které se nacházejí v samém středu kontinentální masy. Za druhé, ruský lid (= Rusko) je obdařen zvláštním typem religiozity a kultury, která se liší od katolicko-protestantského Západu a postkřesťanské civilizace, která se tam rozvinula. Jako kulturní a geopolitický protiklad Ruska je nutno vymezit „Západ“ jako celek, a ne pouze jednu jeho zemi, přestože je silná. V jistém smyslu jde o dva konkurenční, vzájemně se vylučující kulturně-civilizační modely. Z tohoto vyplývá kategorický imperativ zachovat ruskou civilizační identitu s tím, že v budoucnu je možná i civilizační expanze. Za třetí, ruský lid (= Rusko) si nikdy nekladl za cíl vytvořit monoetnický, rasově homogenní stát. Poslání Rusů mělo univerzální charakter, a proto ruský lid v dějinách systematicky krácel k vytvoření říše, která se neustále rozšiřovala a pokrývala stále větší konglomerát národů, kultur, náboženství, území a regionů. Tento „expansionismus“ je nedílnou součástí historické existence ruského lidu a úzce souvisí s kvalitou jeho civilizačního poslání a umožňuje

integrovat nejrůznější kulturní entity do jejich Impéria. Za čtvrté, ruský lid (= Rusko) postupuje ve svém bytí z ještě globálnější perspektivy, která má planetární význam. Nejde o neomezené rozšiřování „životního prostoru“ Rusů, ale o nastolení zvláštního ruského světonázoru, který je akcentován eschatologicky a tvrdí, že má v pozemských dějinách poslední slovo. V důsledku toho teoreticky na planetě nejsou žádní lidé, kultura nebo území, jejichž osud a cesta by byla ruskému lidu lhostejná. To se projevuje v neotřesitelné víře Rusů v konečný triumf Pravdy, Ducha a Spravedlnosti nejen v ruském státě, ale všude. Rusům záleží na všem a na všech, a proto se v konečném důsledku zájmy ruského lidu neomezují ani na ruský etnos, ani na ruskou říši, ba ani na celou Eurasii. Tento „transcendentální“ aspekt ruského lidu je třeba vzít v úvahu při vytváření budoucí geopolitické strategie. Dnes máme stále možnost politických transformací, které jsou zcela nezávislé na zbytku světa, protože ruské držení strategických jaderných zbraní umožňuje do jisté míry odolávat tlaku Západu. A zde vše závisí pouze na politické vůli a odhodlání těch osob, které převezmou odpovědnost za osud Ruska a ruského lidu. Prvním krokem k identifikaci „národních zájmů ruského lidu“ je uznání tohoto lidu jako nezávislého politického subjektu, který má právo sám rozhodovat o tom, co je prospěšné a co ne. A v souladu s tím, podnikat geopolitické, socioekonomické a strategické kroky (Dugin 1999).

Kapitola 3. Rusko je nemyslitelné bez Impéria

Rusko nikdy nebylo obdobou těch „národních států“, které jsou charakteristické pro moderní Evropu a jejichž model se promítl do Asie a třetího světa jako celku v koloniální a postkoloniální éře. V ruských dějinách „národní stát“ nikdy nevznikl. Když se tento konkrétní model začal v Evropě od 18. století prosazovat, Rusko se mu zoufale bránilo všemi prostředky. Carský režim se snažil zachovat imperiální strukturu, pokud možno nedotčenou, i když neustále byly činěny určité ústupky evropskému modelu. Teprve na počátku 20. století se Rusko přiblížilo k realizaci „národního státu“ podle evropského modelu. Avšak i tentokrát byl proces zmařen revolučním výbuchem, který pohltil (byť nevědomě) hluboký národní protest proti tomuto typu státního uspořádání, v němž by nebylo místo pro manifestaci duchovního lidového ruského poslání. SSSR se nestal „národním státem“, byl pokračovatelem čistě imperiálních národních tradic. Sovětské impérium, jako každá politická struktura, znalo tři fáze. Revoluční fázi: budování jedinečného systému (Lenin–mládež), stabilní fázi posilování a rozšiřování státu (Stalin–zralost), fázi kolapsu a úpadku (Brežněv–stáří). Navíc to bylo pozdní Brežněvovo období, které dalo vzniknout politické a administrativní struktuře, která se nejvíce podobá byrokratickému centralismu typického „národního státu“. V perestrojce potom skončil životní cyklus celé této sovětské formace. Rusové jsou připraveni přinášet nepředstavitelné oběti, aby se realizovala a rozvíjela jejich národní myšlenka, tj. velký ruský sen, jehož státní formou by měla být Říše.

Politická celistvost euroasijského prostoru má pro ruské dějiny zcela dominantní význam. Rusové cítí zodpovědnost za tento prostor, za jeho stav, za jeho propojení, za jeho celistvost a nezávislost. Mackinder právem považoval Rusko za hlavní zemskou mocnost naší doby, která přebírá geopolitické poslání Říma, říše Alexandra Velikého a Čingischána. Ruský lid je natolik spjat s touto geopolitickou realitou, že samotný prostor, jeho zkušenost, jeho uvědomění, jeho duchovní vnímání formovaly psychologii lidí a staly se jedním z hlavních atributů jeho identity. Reálný pozemský prostor není pouze kvantitativní kategorie. Klima, krajina, geologie terénu,

vodní cesty a pohoří se aktivně podílejí na utváření etnického fenoménu a v širším měřítku určitého typu civilizace. Rusové jsou zemský, kontinentální a severoeurasijský národ, jejichž kulturní specifikou je snaha o rozvíjení a integraci pozemní a eurasijské komunity. Byly to právě bezbřehé euroasijské rozlohy, kulturní a duchovní otevřenost, co formovalo ruský lid. Rusové se formovali, vyvíjeli a dozrávali v rámci Říše, při jejím budování, obraně a rozšiřování. Odmítnutí poslání budování impéria znamená konec existence ruského lidu jako historické reality a civilizačního fenoménu. Ruský lid se svým civilizačním a geopolitickým posláním byl tradičně vážnou překážkou plošného šíření liberálního a západního modelu na planetě. Jak carský, tak sovětský režim, podléhající neúprosné národní logice, zabránilo kulturní a politické expanzi Západu na Východ a zejména hluboko na euroasijský kontinent. Vážnost geopolitické konfrontace se navíc vždy odrážela v tom, že Rusko v sobě a kolem sebe sdružovalo různé země a národy do mocného strategického imperiálního bloku. Rusko se jako kontinentální impérium účastnilo světové politiky a hájilo své národní a civilizační zájmy.

Sovětské impérium bylo ideologicky i fakticky zničeno komunisty a znovu jej vytvořit ve stejné podobě a se stejnou ideologií je nejen nemožné, ale i nesmyslné. Z hlediska geopolitiky a strategie byl bývalý Sovětský svaz dlouhodobě nekonkurenceschopný vůči atlantickému západnímu bloku. Ze strategického hlediska jsou totiž pozemní hranice mnohem zranitelnější než ty námořní a na všech úrovních se bývalý Sovětský svaz SSSR ocitl v nerovném postavení ve srovnání s blokem Západu, seskupeným kolem Spojených států. Spojené státy měly gigantickou ostrovní základnu (americký kontinent), který ovládaly a ze všech stran je chránily oceány a moře, což snižovalo nebezpečí vojenské hrozby. Navíc Spojené státy kontrolovaly téměř všechny pobřežní zóny na jihu a západě Eurasie, přičemž vytvářely obrovskou hrozbu pro bývalý Sovětský svaz, který nemohl z hlediska geostrategického dosahu adekvátně odpovědět. Rovněž rozdělení Evropy na východní (sovětskou) a západní (americkou) jen zkomplikovalo geopolitické postavení SSSR na Západě, zvýšilo objem pozemních hranic a postavilo se do blízkosti strategického potenciálního nepřítel. Rekonstrukce bývalého SSSR a Varšavské smlouvy je tedy nejen nemožná, ale i zbytečná, protože tento geopolitický model je již přežitý.

Po rozpadu SSSR se Západ snažil a snaží vnutit Rusku jinou geopolitickou funkci, která by mu znemožnila přímo se podílet na světové politice a znemožnila by mu naplňovat civilizační poslání. Ve zprávě Paula Wolfowitz v Kongresu USA (1992) bylo jednoznačně řečeno, že hlavním strategickým úkolem Spojených států je zabránit tomu, aby na území bývalého Sovětského svazu vznikl velký a nezávislý strategický celek schopný prosazovat politiku nezávislou na Spojených státech. A na základě toho byla Rusku nabídnuta role „*regionální mocnosti*“. Status „regionální velmoci“, navrhovaný (vnucený) Rusku dnes Západem je pokusem zvrátit vektor ruských národních dějin opačným směrem a přerušit tento dlouhodobý proces geopolitického formování Rusů jako impéria. Tento „regionální“ status, vytváří iluzorní a krátkodobou stabilitu pro Rusko, ale v podstatě vytváří podmínky pro budoucí domácí etnické a náboženské konflikty vůči státnímu centralismu. V Rusku žije stovka národů, které dokonale koexistovaly v imperiálním modelu, ale v žádném případě nezapadnou do rámce malého ruského nacionalismu. Rusko bude postupně vtaženo do nekonečného řetězce vnitřních konfliktů a válek s tím, že nakonec se rozpadne. Bude to přirozený důsledek toho, že Rusové ztratí své imperiální poslání.

Na základě výše uvedených úvah lze podle Dugina vyvodit určité závěry ohledně budoucího impéria jako jediné důstojné a přirozené formy existence ruského lidu a jediné příležitosti k dovršení jeho historického a civilizačního poslání. Impérium nemůže být „regionální mocností“ natož národním státem. Impérium není jen velmi velký stát, ale jedná se o strategický a geopolitický blok, který svými parametry překonává běžný stát. Ruské impérium by nemělo být vytvořeno cestou sociálně-politické evoluce, ale cestou geopolitické revoluce. Nová ruská Říše nebude materialistická, náboženská ani ekonomicky-centristická. Měla by mít námořní hranice a přátelské geopolitické bloky na přilehlých kontinentálních územích. Ruská Říše by měla mít flexibilní a diferencovanou etnicko-náboženskou strukturu a vnitřní politické a správní struktury, které zohledňují místní, etnická, náboženská a kulturní specifika regionů. Je potřebné odmítnout slavjanofilskou geopolitiku a vycházet z euroasijských projektů, které odmítají protiněmeckou politiku Ruska na Západě a protijaponskou politiku na Východě. Je nutné skoncovat s atlantickou linií maskovanou jako ruský nacionalismus. Zabránit procesům privatizace, jakož i dalším finančním spekulacím v nové Říši a zaměřit se na model korporátní ekonomiky a státní kontrolu nad ekonomickou činností, překonat pochybnou chiméru národního kapitalismu. Přejít k vytváření etno-náboženských regionů s maximální mírou kulturní, jazykové, ekonomické a právní autonomie. Budovatelé nové ruské Říše musí aktivně vystupovat proti mladoruským tendencím v rámci ruského nacionalismu, včetně všem nostalgickým politickým uskupením, které by nerespektovaly tuto cestu k impériu. Nová ruská Říše by měla být euroasijská s velkým kontinentálním rozsahem a z dlouhodobého hlediska i celosvětová. Z toho je zřejmé, že bitva o ruskou světovládu nekončí.

Na Západě může mít Nová říše silnou geopolitickou, což je střední Evropa. Střední Evropa je přirozený geopolitický celek, sjednocený strategicky, kulturně a částečně i politicky. Střední Evropa má z přírodně-geografických a historických důvodů výrazný „pevninský“, kontinentální charakter, na rozdíl od „mořských“, „atlantických“ prostorů západní Evropy. Politický vliv střední Evropy se v zásadě může šířit dále na jih, do Itálie a Španělska. Geopoliticky je možné považovat Berlín za hlavní město střední Evropy s tím, že Německo je centrem této geopolitické formace. Pouze Německo a německý lid mají všechny potřebné vlastnosti pro efektivní integraci tohoto geopolitického regionu: historickou vůli, rozvinutou ekonomiku, privilegovanou geografickou polohu, etnickou homogenitu a vědomí svého civilizačního poslání. Anglie je geopoliticky nejméně evropským státem, jehož strategické zájmy se tradičně staví proti středoevropským mocnostem a v širším měřítku proti kontinentálním tendencím v Evropě. Paralelně s posilováním role Spojených států a plnou kontrolou nad anglickými koloniemi se strategická role Anglie výrazně snížila, přičemž v Evropě působí spíše jako extrateritoriální plovoucí základna Spojených států než jako nezávislá síla. Z tohoto pohledu se jeví Anglie jako nepřítel pro Novou eurasijskou říši.

Francie je další kontroverzní geopolitickou entitou. Francouzské dějiny měly v mnoha ohledech atlantický charakter, na rozdíl od kontinentálních a středo-evropských trendů. Francie byla hlavním historickým protivníkem rakousko-uherské říše, všemi možnými způsoby podporovala roztržštěný stát německých knížectví, tíhnoucí k „progresivismu“ a „centralismu“ antitradičního a nepřirozeného typu. Obecně platí, že pokud jde o podkopávání evropské kontinentální tradice, byla Francie vždy v popředí a v mnoha případech byla francouzská politika ztotožňována

s nejagresivnějším atlantismem. Avšak území Francie je nezbytnou součástí euroasijského bloku na Západě, protože na něm přímo závisí kontrola nad pobřežím Atlantiku, a tedy i bezpečnost Nové říše na západních hranicích. V každém případě je francouzsko-německá aliance hlavním pojítkem euroasijské geopolitiky na kontinentálním Západě za předpokladu, že prioritou budou zájmy střední Evropy, tedy její geopolitická nezávislost. Tento projekt je znám jako „Evropské impérium“. Integrace Evropy pod záštitou Německa jako základ takového evropského impéria dokonale zapadá do euroasijského projektu a je nejžádanějším procesem v možné globálnější kontinentální integraci. Všechny trendy směřující k evropskému sjednocení kolem Německa budou mít pozitivní vliv, pokud dojde k vytvoření pevné geopolitické a strategické osy „Moskva–Berlín“. Vytvoření osy Berlín–Moskva předpokládá především narušení atlantické geopolitické představy vytvořit ze střední a východní Evropy „cordon sanitaire“ a zároveň aktivní boj proti nositelům rusofobie v Německu a germanofobie v Rusku. Střední Evropa sama o sobě nemá dostatečný politický a vojenský potenciál, aby získala skutečnou nezávislost na americké atlantické kontrole a dominanci. Evropské impérium bez Moskvy a v širším měřítku Eurasie není schopno plně zorganizovat svůj strategický prostor, neboť tomu brání nedostatek vojenské síly, politické iniciativy a přírodních zdrojů, včetně civilizačních ideálů. Pouze Rusové budou schopni zajistit Evropě strategickou, politickou nezávislost a soběstačnost zdrojů. Současné sjednocení Evropy pod americkou kontrolou NATO velmi brzy dá Evropanům pocítit všechny jeho geopolitické a ekonomické limity. Německo je dnes ekonomickým gigantom a politickým trpaslíkem. Rusko je pravý opak: politický gigant a ekonomický mrzák. Osa Moskva–Berlín vyléčí neduhy obou partnerů a položí základ budoucí prosperity Velkého Ruska a Velkého Německa. A v dlouhodobém horizontu to povede k vytvoření pevné strategické a ekonomické struktury pro vytvoření celé Euroasijské říše, tj. Evropské říše na Západě a Ruské říše na východě Eurasie.

Nové ruské Impérium musí mít jasnou strategii i na Východě. Na základě ústředního principu „společného nepřítel“ by Rusko mělo usilovat o strategické spojení právě s těmi státy, které jsou nejvíce zatíženy politickým a ekonomickým tlakem atlantické supervelmoci, mají historickou tradici geopolitických projektů, které jsou v protikladu k atlantismu s tím, že mají i dostatečnou technologickou a ekonomickou sílu, aby se staly pozitivní geopolitickou realitou nového bloku. V této perspektivě je potřeba maximálního sblížení s Indií, která je naším přirozeným geopolitickým spojencem v Asii z hlediska etnických, politických a strategických parametrů. Po dekolonizaci se Indie snažila vyhnout připojení ke kapitalistickému bloku a vedla hnutí „nezařazených zemí“, které hledaly v úzkém geopolitickém prostoru příležitosti k prosazování této „třetí cesty“ s neskryvanými sympatiemi k bývalému SSSR. Dnes, kdy bylo v Rusku zrušeno rigidní komunistické dogma, neexistují vůbec žádné překážky pro užší sblížení s Indií. Sféra indického geopolitického vlivu je však omezena, neboť indická civilizace nevyznává geopolitickou dynamiku a územní expanzi, navíc hinduistická tradice nemá univerzální náboženský rozměr. Krom toho poměrně slabý ekonomický a technologický rozvoj této země významně neřeší problémy Nové ruské říše. Indie však bude moci sloužit jako strategická základna Eurasie. Pro Novou ruskou říši se jako důležitější spojenci jeví Čína a Japonsko, ale mezi těmito zeměmi existuje hluboký a dlouhodobý geopolitický antagonismus, a proto si Rusko musí vybrat jednu zemi. Čína je na první pohled pevninou, její civilizace má tradiční autoritářský (nekomerční) charakter a zachování

komunistické ideologie během liberálních reforem v moderní Číně, by mělo přispět k volbě Číny. Na rozdíl od kapitalistického a ostrovního Japonska. Historie však ukazuje, že to byla Čína, a nikoli Japonsko, kdo byl geopoliticky nejdůležitější základnou anglosaských sil na euroasijském kontinentu, zatímco Japonsko podporovalo spojenectví se středoevropskými zeměmi opačné orientace, přičemž v oblasti Tichomoří hraje Japonsko ústřední roli, rychle a dynamicky se rozvíjí, má pevný systém tradicionalistických hodnot a chápe svoji geopolitickou roli.

Japonsko je ve své podstatě orientováno protizápadně a antiliberálně, protože jeho hodnotový systém je v přímém protikladu k ideálům „progresivního“ atlantismu. Přitom právě Japonsko v rámci celého tichomořského prostoru, má v antiatlantických projektech prvořadý význam, neboť jeho strategická poloha, dynamika jeho rozvoje a specifika jeho hodnotového systému z něj činí ideálního partnera v planetárním boji proti západní civilizaci. Naopak Čína nikdy nehrála v tomto geopolitickém soupeření zvláštní roli, protože byla nejprve připravena o politickou nezávislost (anglická kolonizace) a poté o geopolitickou dynamiku. Teprve v období aktivního maoismu se v Číně projevila půdní, eurasijská tendence s tím, že sice převládaly projekty rolnického socialismu, ale tento stav netrval dlouho. Čína se nakonec pod záminkou nesouhlasu s vývojem sovětského modelu opět vrátila k vykonávání pochybné geopolitické funkce destabilizace, tj. dálnévýchodních zájmů Eurasie a eskalace konfliktů s Ruskem. Poslední obratem od maoistického období k proatlantickému modelu byla v 80. letech 20. století čínská perestrojka, která Čínu orientovala na Západ. Liberální reforma byla v Číně podpořena totalitními metody a slavila naprostý úspěch. K politické moci stranické oligarchie se přidala ekonomická moc téže oligarchie, která se poté spojila s mezinárodní kosmopolitní obchodní elitou. Čína ekonomických úspěchů dosáhla za cenu velkých kompromisů se Západem, a proto nejsou slučitelné s žádnou geopolitickou nezávislou orientací. Navíc z pragmatického hlediska, by strategická aliance mezi Ruskem a Čínou, okamžitě odcizila Japonsko od Rusů. V Nové ruské Říši by východní osou měla být osa Moskva-Tokio. To je kategorický imperativ východní, asijské složky eurasianismu. Právě kolem této osy by se měly formovat hlavní principy asijské politiky Eurasie. Japonsko, které je nejsevernějším bodem mezi ostrovy Tichého oceánu, se nachází v mimořádně výhodné geografické poloze pro strategickou, politickou a ekonomickou expanzi na jih. Kromě toho federace tichomořského prostoru kolem Japonska byla hlavní myšlenkou tzv. „Panasijského projektu“, který se začal realizovat ve 30. – 40. letech 20. století a byl přerušen z důvodu porážky zemí Osy ve válce. K tomuto Panasijskému projektu je nutné se dnes vrátit, abychom podkopali expanzi amerického vlivu v tomto regionu a připravili atlantisty o jejich nejdůležitější strategické a ekonomické základny. Panasijský projekt je hlavní myšlenkou východní orientace Nové ruské Říše, protože aliance s Japonskem je životně důležitá. Osa Moskva-Tokio, na rozdíl od osy Moskva-Peking, je prioritní a slibná, otevírá obzory pro budování kontinentálního impéria, které konečně učiní Eurasii geopoliticky kompletní, což povede k oslabení atlantického impéria a může ho i úplně zničit. Asi bychom neměli pochybovat nad antiamerikanismem Japonců, kteří si pamatují jadernou genocidu a uvědomují si hanbu za politickou okupaci, která trvá již několik desetiletí. Princip „společného nepřítel“ je zde patrný. Ekonomická válka mezi Japonskem a Spojenými státy již probíhá. Rusko, které buduje euroasijskou říši, nemůže mít lepšího spojence. Osa Moskva-Tokio také řeší řadu velkých problémů v obou zemích. Rusko by získalo jako spojence ekonomický gigant vybavený vysoce rozvinutou technologií

a obrovským finančním potenciálem. Japonsku však chybí politická nezávislost, vojensko-strategický systém a přímý přístup ke zdrojům. Vše, co Japonsku chybí, má v hojnosti Rusko a všeho, co chybí Rusům, mají v hojnosti Japonci. Spojením sil při budování kontinentálního impéria by Japonci a Rusové dokázali v co nejkratším čase vytvořit nebývale silné geopolitické centrum pokrývající Sibiř, Mongolsko, samotné Japonsko a v budoucnu i celou oblast Tichomoří.

Ruská osa Moskva-Tokio spolu se západní osou Moskva-Berlín hodlá vytvořit geopolitický prostor, který je přímým protikladem geopolitického modelu, který vytváří „Trilaterální komise“. Ta byla zřízená americkými kruhy nejvyššího politického establishmentu a navrhla jako novou konfiguraci planety strategické sjednocení tří geopolitických zón:

- 1) americká zóna (USA, Dálný západ, ryzí atlanticismus);
- 2) evropská zóna (kontinentální Evropa, střední Evropa, ale pod záštitou Francie a Anglie, nikoli Německa);
- 3) tichomořská zóna (sjednocená kolem Japonska).

Tento geopolitický model z obou stran obklopuje Eurasii (=Rusko), a to jednak samotnými Spojenými státy a dále jejich spolehlivými partnery. Nutno zdůraznit, že mezi Eurasií a samotným centrem atlanticismu (USA) existují dva pomocné geopolitické prostory (Evropa a Japonsko). Je také důležité poznamenat, že perestrojka v Číně na počátku 80. let 20. století byla zahájena právě na návrh zástupců Trilaterální komise, kteří se snažili vrátit Čínu do hlavního proudu atlantické politiky.

Politika Eurasijské říše na jihu by se také měla řídit pevným kontinentálním spojenectvím se silou, která jak strategicky, tak ideologicky a kulturně uspokojuje obecný eurasijský trend antiamerikanismu. I zde by měl být rozhodující princip „společného nepřítel“. V současnosti je však islámský svět extrémně nejednotný a v jeho rámci existují různé ideologické a politické trendy, včetně protichůdných geopolitických projektů. Globální dosah mají následující proudy:

- a) iránský fundamentalismus (kontinentálního typu, protiamerický, antiatlantický a geopoliticky aktivní);
- b) turecký sekulární režim (atlantický typ, zdůrazňující pantureckou linii);
- c) panarabismus hlásaný Sýrií, Irákem, Libyí, Súdánem, částečně Egyptem a Saúdskou Arábií (velmi odlišné a protichůdné projekty);
- 4) saúdskoarabský wahhábistický typ fundamentalismu (geopoliticky v solidaritě s atlantismem);
- 5) různé verze „islámského socialismu“ (Libye, Irák, Sýrie, modely blízké „levicovému“ panarabismu).

Okamžitě je jasné, že čistě atlantické póly v islámském světě, ať už jsou „sekulární“ (jako v případě Turecka) nebo islámské (v případě Saúdské Arábie), nemohou fungovat jako jižní pól Eurasie v globálním projektu kontinentálního impéria. Zůstává „iránský fundamentalismus“ a levicový „panarabismus“. Z hlediska geopolitických konstant je potřebné upřednostnit Írán, který splňuje všechny euroasijské parametry. Jedná se o významnou kontinentální mocnost, která je úzce spjatá se Střední Asií s tím, že je radikálně protiamerická a tradicionalistická. Írán navíc zaujímá na mapě pevniny takovou pozici, že vytvoření osy *Moskva-Teherán* řeší pro Novou ruskou Říši obrovské množství problémů. Zahrnutím Íránu jako jižního pólu Impéria by Rusko okamžitě dosáhlo strategického cíle, ke kterému směřovalo

(nesprávnými cestami) po několik století, tj. přístup k teplým mořím. Rusko totiž nemá přímý přístup k jižním břehům kontinentu. Pouze Írán, kontinentálně sousedí s Ruskem a ústí přímo do Indického oceánu, což by řešilo nejdůležitější geopolitický problém. Po získání strategického přístupu, tj. vybudování námořních ruských základen u iránských břehů se zabezpečí Eurasie před hrozbou atlantického plánu, který hodlá uškrtnout kontinentální rozlohy pevniny obsazením pobřežního území v celé Eurasii, zejména pak na jihu. Vytvoření osy Moskva-Teherán se pokryje nejzranitelnější místo kontinentu, a navíc Rusko otevře možnosti získat dalších opory v Eurasii i mimo ni (Dugin 1999).

Priorita jaderného a mezikontinentálního potenciálu

Ve vojensko-strategickém smyslu lze Nové ruské impérium skutečně vytvořit pouze tehdy, pokud jaderná moc bývalého SSSR, stejně jako všechny druhy strategických a vesmírných zbraní, budou drženy v rukou euroasijského bloku. To je hlavní podmínka nejen pro životaschopnost budoucího kontinentálního útvaru, ale také pro jeho samotný vznik, protože integrace států a „velkých prostorů“ kolem Ruska, zřízení hlavních os Eurasie jsou realizovány pouze tehdy, má-li Moskva strategický potenciál, který bude hlavním garantem serióznosti celého projektu. Právě udržování strategické rovnováhy mezi atlanticismem (NATO) a Ruskem (vojensko-strategickým nástupcem SSSR a pólem nového eurasijského bloku) činí geopolitické plány Nové říše hodnověrnými a prakticky dosažitelnými (Dugin 1999). V tuto chvíli si strategický potenciál bývalého SSSR stále zachovává svou proporční srovnatelnost s NATO, zejména pak s USA. Jakmile se tato rovnováha jednoznačně posune ve prospěch atlantistů, tak se vytvoření euroasijského impéria stane nemožným. Poté už žádné geopolitické osy a projekty nebudou moci nic změnit. V této fázi, má zatím ruská geopolitika svůj teoretický a praktický význam, ale i kontinentální váhu (Dugin 1999).

Duginovi se v jeho díle podařilo propojit termín (neo-) eurasijsství s velmi radikálním přístupem, tj. s nevyhnutelným válečným konfliktem. Navíc k němu přidává perspektivy bolševického nacionalismu, tradici pravoslaví i ozvěny Nietzscheho filozofie. Výsledkem je paradoxně koncepce bipolarismu a střet mezi eurasianismem a atlanticismem, v užším smyslu slova jde o rivalitu mezi imperiálním Ruskem a expandujícími Spojenými státy, což má vyvrcholit doslova v konečném boji. Duginovi se však podařilo vytvořit originální geopolitickou vizi, která se liší od klasického eurasijsství tím, že jde o globální projekt s ruským vůdcovstvím. Z předchozích odstavců je více než jasné, že ideologie eurasijsství sehrála ústřední roli v jeho díle. Z této myšlenkové školy Dugin sice vychází, ale v procesu jejího přibližování politickým a bezpečnostním ruským elitám a širší ruské veřejnosti ji místy dezinterpretuje. Řada odborníků Duginovi vytýká, že jeho teze jsou archaické, nerealistické a neodpovídají současné situaci Ruska. Na druhé straně neo-eurasijsství dnes silně ovlivňuje Kreml, zejména pak politiku války na Ukrajině, bez které by ruské impérium nebylo evropské. Jinak řečeno Kyjev pro Moskvu představuje klíč k obnově velmocenského postavení, bez něj by bylo ruské impérium více asijská než evropská mocnost.

Stav akademického zkoumání fašismu

Celosvětově je fašismus zkoumán od 30. let 20. století. V akademickém prostředí byly v procesu konceptualizace fašismu, zvláště relevantní následující myšlenkové směry:

- 1) Národní (nacionalistický) přístup – se zaměřuje na italský fašismus, německý nacismus, španělskou Falangu, rumunskou Železnou gardu, maďarský Šípový kříž, při zdůrazňování jejich odlišností, ale i hledání společných znaků v rámci komparativní politologie. Rovněž jsou zkoumány od poloviny 80. let 20. století i evropská neofašistická hnutí, např. v publikaci *Evropa v černých košilích*, kde jsou komparovány jejich programy, vůdčí osobnosti a politický vliv v dané evropské zemi (Milza 2005).
- 2) Historický přístup – fašismus je zkoumán v kontextu meziválečného období, kdy historici tvrdí, že fašismus se zrodil v Evropě za velmi specifických historických podmínek: válka, hospodářská krize, sociální a politické nepokoje. Tyto podmínky vytvořily násilnou a militantní náladu, rostoucí nespokojenost a nedůvěru obyvatel k vládnoucím politickým elitám, což připravilo cestu pro opoziční extrémní masová politická hnutí, uplatňující „aktivistický politický styl“⁵ při dobývání moci ve státě. Fašistické režimy nebyly svrženy revoltou lidu, ale byly v Evropě poraženy ve druhé světové válce s výjimkou frankismu. A na základě toho někteří odborníci považují fašismus za fenomén mezi dvěma světovými válkami, neboť po roce 1945 dosahovala fašistická hnutí v Evropě pouze okrajových politických úspěchů (Heywood 2008: 220-221). Další autoři zdůrazňují, že fašismus (alespoň v Evropě) byl produktem určité jedinečné krize vyrůstající z kulturního pesimismu 90. let 19. století, nástup nacionalizace mas, rozpory z výsledků první světové války a neschopnosti liberálně demokratických režimů vypořádat se s následky světové války a přitažlivostí idejí bolševické revoluce (Paxton 2007: 199).
- 3) Psychologický přístup – tito autoři zdůrazňují, že fašismus není překonaným fenoménem, ale je permanentním nebezpečím, protože jeho příčiny spočívají v psychologii člověka a jeho strachu ze svobody, ale i v určitých archetypech způsobu fašistického myšlení (tzv. věčný fašismus), který může znovu povstat kdekoliv a kdykoliv ve světě (Eco 1995).
- 4) Mocensko-praktický přístup – fašismus je zkoumán jako pravicová forma a komunismus jako levicová forma totalitarismu s cílem ukázat na jejich společné mocenské praktiky v procesu vládnutí. Z etymologického hlediska původ slova nacházíme v italštině s tím, že ho použil Giovanni Gentile k označení fašismu jako všezahrnující „totalní“ koncept života, ale také ho užíval Mussolini, když zdůrazňoval, že hodlá vytvořit „totalitní“ italský stát, aby Itálie a fašista znamenali totéž, tj. zfašizovat národ (Říchová 2002: 227). Později začali italští odpůrci fašismu vztahovat výraz „totalitní“ i na komunismus, neboť fašismus a komunismus jsou totalitní reakcí na liberalismus a demokracii (Balík, Kubát 2012: 24). Samotná teorie totalitárních režimů však hodlala reflektovat obdobné mocenské praktiky hitlerovského nacismu a stalinského komunismu. Nejvýstižněji totalitní politický režim na základě šesti znaků postihl C. J. Friedrich a Z. K. Brzezinski:

---

⁵ Noël O'Sullivan upozorňuje, že „aktivistický politický styl“ zaměřuje právo za ideologii a podřizuje jedince všezahrnujícímu politickému řádu, který je výsledkem dané ideologie a nemá vrozenou úctu k ústavním vládním formám. Zároveň odmítá uznat existenci daných historických státních hranic jako závazných ukazatelů své velikosti. Fašismus jako politická ideologie nepřichází s žádnou novou ideou, ale představuje nejextrémnější, nejbezohlednější a nejúplnější vyjádření tohoto nového aktivistického stylu. Z ústavního hlediska se jedná o nejprimitivnější formu politického zřízení, tj. režim založený na masovém politickém hnutí (O'Sullivan 2002: 42).

- a) jedna oficiální ideologie zahrnující veškeré aspekty lidské existence, která je závazná pro všechny členy společnosti a na základě masové ideologické indoktrinace se snaží vytvořit nového člověka a novou formu společnosti;
- b) jediná vládnoucí masová hierarchicky uspořádaná politická strana, která je řízena vůdcem a nadřazena státnímu aparátu nebo splývá se státním aparátem;
- c) politické straně podřízený systém kontroly občanské společnosti, včetně tajné policie namířený nejenom proti přímým odpůrcům režimu, ale i proti jakékoliv občanské aktivitě, která je v rozporu s vládní ideologií;
- d) monopolní kontrola všech prostředků masové komunikace (tisk, rozhlas, televize, knižní produkce);
- e) monopolní kontrola všech prostředků ozbrojené moci prováděná politickou stranou a státním aparátem;
- f) ekonomický život je monopolně kontrolován a ekonomika řízena státem (Friedrich, Brzezinski 1962).

V teorii totalitárních režimů dále pokračovala americká politoložka Hannah Arendtová, která v tomto politickém režimu zdůraznila roli ideologie a totální ovládnutí všech sfér života společnosti (politických i občanských) státní mocí. Vládcové se nespokojí pouze s výkonem politické moci, ale hodlají vytvořit nového člověka. V tomto ohledu upozornila i na význam masové společnosti, která potlačuje individualismus a snadněji je ovládána politickou mocí. Totální teror likviduje všechny odpůrce, takže člověka znehybňuje, a proto jakékoliv svobodné, tj. nepředvídatelné jednání je vyloučeno (Arendtová 1996: 429–645).

Totalitarismus jako politický režim zkoumá i Giovanni Sartori, který upozorňuje, že na základě stanovených kritérií se jedná o jakýsi ideál politického extrémního nedemokratického režimu vůči demokracii, která je rovněž určitým teoretickým ideálem formy vlády. V praxi je potom možné hovořit o určitých tendencích daného politického režimu, který se k tomuto nedemokratickému ideálu přibližuje. Totalitární režim je nutné podle Sartoriho spojovat s modernismem, zejména s moderními technologiemi, které umožňují „totální“ kontrolu nejenom státu, ale i občanské společnosti, tj. ovládnout i mimopolitický život všech obyvatel. Člověk je potom nucen aktivně se podílet na politickém životě a nemůže zůstat pasivní, což umožňuje autoritářský režim. Společnost je tedy politicky mobilizována v duchu státní ideologie a vše je zpolitizováno, včetně ekonomiky, kultury, sportu a soukromého života lidí. Navíc moderní totality politizují náboženství, aby posílily a rozšířily svoji vlastní legitimitu a vyřadily legitimitu cizí, která by mohla konkurovat. Spojení absolutní politické moci a absolutního ospravedlnění je jedním z atributů totalitního panství, které se snaží vytvořit nového člověka a zároveň hodlá expandovat mimo vlastní stát (Sartori 1993: 194–205).

Ve 20. století zaznamenaly moderní totalitní režimy dvě výrazné ideologie: nacionální socialismus (nacismus) a komunismus. Ten je možné dále klasifikovat podle jeho tvůrců: marxismus, leninismus a stalinismus. Tyto totalitní ideologie mají ambice všezahrnujícího učení, které je dějinami předurčeno ovládnout celý svět. Ve své čisté a extrémní podobě jsou skutečnými náhražkami náboženské víry (Balík, Kubát 2012: 122-136). Další autoři ukazují určitou myšlenkovou paralelu mezi nacismem a komunismem, neboť argumentují tím, že z hlediska možnosti lidské

aktivita je paralela mezi těmito totalitními režimy zřejmá. A zároveň uvádění i přehled totalitních vládců ve 20. století: Lenin, Hitler, Stalin a Mao (Preisner 1973).

Putinismus či Putinův režim

Putinismus označuje souhrn různorodých ruských politických dogmat spojených s politikou, kterou provádí Vladimír Putin v Rusku během svého působení ve funkci prezidenta, tj. v letech (1999 - 2008) a (2012 - dosud). Termín je rovněž úzce spojen se stranou Jednotné Rusko, která byla založena v roce 2001. Putinismus jako termín zavedl Andrej Piontkovskij v článku z 11. ledna 2000, přičemž ho charakterizoval jako „nejvyšší a poslední fázi banditského kapitalismu v Rusku, v níž, jak uvedl jeden polozapomenutý klasik, buržoazie hází přes palubu prapor demokratických svobod a lidských práv“. Navíc se politolog Piontkovskij domnívá, že samotná ideologie „rašismu“ má hodně společného s německým nacismem s tím, že i samotné projevy Putina mají hodně společného s projevy Adolfa Hitlera (Piontkovsky 2000).

Putinismus⁶ je termín používaný některými politiky, politiky a novináři⁷ pro politický směr a politický režim v Ruské federaci na počátku 21. století, spojený s politickou činností a vládou ruského prezidenta Vladimíra Putina. V souvislosti se změnami kurzu vnitřní i zahraniční ruské politiky se užívá rovněž spojení Putinovo Rusko nebo Putinův režim.

Putinovo Rusko je možné charakterizovat následovně. Moc v ruském autoritářském politickém systému je soustředěna do rukou prezidenta Vladimíra Putina. S lojalistickými bezpečnostními silami, podřízeným soudnictvím, kontrolovaným mediálním prostředím a zákonodárnou mocí, která se skládá z vládnoucí strany a poddajných opozičních skupin, je Kreml schopen manipulovat s volbami a bránit skutečnému odporu. Nekonečná korupce v zemi je jednou z významných hrozeb pro státní moc, neboť usnadňuje přesunutí vztahů mezi byrokraty a organizovanými zločineckými skupinami (Freedom House 2018).

Zajímavým prvkem vztahu společnosti a politickému režimu v Rusku je armáda, kterou je možné vnímat nejenom za součást ruské společnosti, ale i za politického aktéra na Ruské politické scéně. Značný vliv armády na politické dění je dědictvím, které si Ruská federace přinesla ze Sovětského svazu, kde byla armáda významným politickým hráčem, ale zároveň byla pod kontrolou Komunistické strany. V nově

---

⁶ V únoru 2007 Arnold Beichman, konzervativní výzkumný a pracovník Hooverova institutu, napsal v The Washington Times, že „putinismus“ v 21. století se stal stejně významným pojmem jako stalinismus ve 20. století. Sjednocení Ruska má podle něj probíhat v duchu posílení ruské národní identity, ruských hodnot a ruské kultury, přičemž se zároveň vede útok na svobodu slova, probíhá informační vymývání mozků a izolace Rusů od okolního světa, což prohlubuje ekonomickou degradaci. Politický systém sice obsahuje některé prvky ekonomického liberalismu, ale trpí nedostatky transparentnosti ve vládnutí, nepotismem a všudypřítomnou korupcí. Šlo však o jeden z prvních zaznamenaných odborných pokusů přiblížit „putinismus“ (Beichman 2007).

⁷ Pojmy „putinismus“ a „putinista“ mají často negativní konotace, když se používají v západních médiích, které odkazují na Putinovo Rusko, kde „siloviki“, vojensko-bezpečnostní establishment, údajně ovládl velkou část politické a finanční moci. Řada „siloviků“ jsou totiž Putinovi osobní přátelé nebo s ním dříve pracovali ve státních bezpečnostních a zpravodajských agenturách, jako je FSB, ministerstvo vnitra a armáda (Laquer 2015: 51-57).

utvořené Ruské federaci Jelcin prosadil v roce 1992 zákon, který povoloval důstojníkům armády být nezávislými a aktivními členy legislativy, a dokonce i být na pozici ve vládě (Barany 2008: 581-584). Poznámka autora: v dnešním Putinově režimu je ve vládě např. ministr obrany Sergej Šojgu, který je zároveň i důstojníkem ruské armády.

Putinův režim zatím není totalitní, neb zde fungují volby, ale má silné autoritářské prvky. Mimo jiné zde funguje absolutní kontrola prezidenta nad politickou scénou, silovými bezpečnostními složkami a mainstreamovými médii. Hlava státu může dosazovat politicky loajální elity na důležité posty a tím si zajistit stabilitu režimu. Rozhodující význam pro stabilitu Putina režimu mají guvernéri jednotlivých oblastí, kteří jsou Putinem jmenováni a prakticky kontrolují veškeré dění v regionech. Většina politologů se shoduje, že volby v Putinově režimu jsou podvodné a nedemokratické, přičemž opozice je vyřazována z voleb ještě v předvolebním období, aby nemohla ohrozit jejich výsledky. Volební výsledky jsou navíc falšovány během sčítání hlasů, ale hlavní je, že opoziční strany nejsou k volbám připuštěny z různých administrativních důvodů, popřípadě jsou režimem odstaveny na základě vykonstruovaných trestních stíhání. Podobně jsou ovlivňovány i výsledky průzkumů veřejného mínění, které pak mají dopad i na volby. Volbám dominuje prezidentská strana Spojené Rusko, která volby vždy drtivě vyhrává. Ostatní silné strany jsou buď propojené s Kremlem, nebo vytvářejí kulisu demokratických voleb, což je případ strany Spravedlivé Rusko. Z toho vyplývá, že Putinův režim je silně autoritářský a legitimizuje se volbami, které však nejsou demokratické (Golosov 2018).

Rozdíl mezi Putinovým režimem a fašistickým režimem – odborná kritika

Zatímco fašismus nevyhnutelně sdílí určité rysy s autoritářskými režimy, jako je Putinův, má také jedinečné vlastnosti, které jej odlišují. Možná část problému spočívá v tom, že fašismus je notoricky obtížné definovat. Není to ideologie se zakládajícími texty, tj. nemá Marxe ani manifest. Fašismus byl spíše reakcí na konkrétní soubor historických okolností, které se vynořily v důsledku první světové války – národní ponížení, nespokojenost s liberálním kapitalismem a vzestup komunismu. Navzdory své reakční povaze měl však fašismus ve své původní italské podobě i ve své německé podobě některé identifikovatelné charakteristiky, které si připomeneme v názorech odborníků.

Přední badatelé historického fašismu a autoritářských režimů však upozorňují, že ačkoli Putinovo Rusko navenek v mnoha ohledech připomíná fašistické režimy, není fašistickým státem. A rozdíly mezi klasickou fašistickou diktaturou a Putinovým režimem objasňují po svém, přičemž každá tato argumentace má svoji vypovídající odbornou hodnotu. Rusko za Putina je zjevně „uzavřená a represivní diktatura“ tvrdí Sheri Berman, profesorka politikologie na Kolumbijské univerzitě, která se zabývá studiem populismu a fašismu. A zároveň upozorňuje, že „*existuje spousta různých typů diktatur, ale fašistická je pouze jedna, která má svoje specifické rysy*“. V tomto ohledu i historik z Oxford Brookes Griffin připomíná, že Japonsko z dob druhé světové války stejně jako Putinovo Rusko v mnoha ohledech napodobovalo fašismus, ale nebylo fašistické. Tvrdí totiž, že historický fašismus je zásadně revoluční ideologie, která je založená na myšlence, že současný systém je dekadentní a přináší kolaps civilizace a vytváří existenční hrozbu pro daný „národ“. Podle něj základní mýtem je, že „organická kultura“ se musí zrodit v novém řádu, který je antidemokratický, protože

demokracie je pluralitní, a proto se nacisté snažili úplně zničit Výmarskou republiku a přetvořit celou německou společnost. A zdůrazňuje, že fašismus (nacismus) je „revoluční forma nacionalismu“. V tomto ohledu uvádí, že japonská feudální tradice byla pouze obohacena o imperialistické ambice, ale zásadně se nehodlala rozejít s japonskou feudální tradicí. Zároveň upozorňuje, že i Putinovo Rusko se nesnaží zničit předcházející systém, ale maximálně ho využít pro svoji novou mocenskou obnovu. A připomíná, že Putin se dostal k moci v letech 1999 a 2000, zejména na základě úzkosti Rusů z druhé čečenské války, přičemž se zavázal bránit a garantovat ruskou ústavu.

Když v roce 2008 skončilo Putinovo druhé prezidentské období, nasměroval Dmitrije Medveděva do nejvyšší funkce a stal se premiérem s tím, že si zároveň udržel moc a fikci demokratického Ruska, aby se v roce 2012 vrátil do Kremlu. Poté potřeboval rozšířit svou moc až do konce svého současného funkčního období (rok 2024), a proto navrhl hlasování o změně ústavy, aby „anuloval“ první čtyři volební období a připravil si půdu pro další dvě. Maria Snegovaya jako hostující vědecká pracovnice na Univerzitě George Washingtona zase upozorňuje, že Putinovo Rusko projevuje zrcadlový fašismus v podobě historického revanšismu a hypermaskulinní autority, tj. „*macho kult Putina*“. To podle ní zažilo tzv. „výmarský syndrom“, což je zkrácený výraz pro pocit dislokace, izolace a ztráty postavení, které Německo zažilo po první světové válce a Rusko po rozpadu bývalého Sovětského svazu s tím, že další vývoj obou zemí byl částečně ovlivněn schopností obou vůdců manipulovat silnou směsí úzkosti, nostalgie a zášti svého národa. A ještě upozorňuje, že myšlenky revanšismu a nevraživosti vůči Západu jsou v poslední době mnohem důsledněji podporovány ruským státem v médiích, na školách a v rámci kulturních akcí. A dodává, že Putinovo Rusko postrádá realistickou vizi své budoucnosti, přičemž si stěžuje na dosavadní mezinárodní řád a místo v něm. Navíc podle ní v Putinově Rusku absentuje mobilizační kapacita, protože ruská společnost je „extrémně pasivní a atomizovaná“, přičemž Rusko je posttotalitní společnost, která už má za sebou negativní zkušenost s mobilizací na základě velkých myšlenek. V důsledku toho ruská společnost pasivně přijímá současné Putinovy revanšistické názory, které označují viníky tohoto stavu a populisticky nabízejí řešení jejích aktuálních problémů, ale není ochotna je aktivně prosazovat. V neposlední řadě Maria Snegovaya upozorňuje, že Putin je oblíben mezi důchodci a jeho režim je motivován konzervativní nostalgickou touhou po minulosti, přičemž právě posedlost mládím byla jedním z hlavních znaků ideologie fašismu, která hodlala radikálně přeměnit společnost a vybudovat moderní stát či říši (Coalson 2022, srovnej Laquer 2015).

I americký historik Stanley G. Payne autor mnoha knih o evropském fašismu, upozorňuje, že Putinův politický systém je spíše oživením kréda cara Mikuláše I. v 19. století, tj. zdůraznění pravoslaví, autokracie a ruské národnosti, což má jen málo společného s revolučními a modernizujícími režimy Mussoliniho a Hitlera. V tomto směru je potřebné více se obracet k ruské historii a vládě Petra Velikého nebo Ivana Hrozného. Putin však nepředstavuje osobu charismatického vůdce, neb se objevil jako aparátčík, tj. produkt ruského (sovětského) státu, který z něj hodlal vytvořit charismatickou osobnost. Navíc to není někdo, kdo by se snažil vytvořit revoluční hnutí fašistického stříhu a postavit se do jeho čela. Stanley G. Payne také připomíná, jak se Putin dostal k moci a jak si ji drží, přičemž podle něj Putinův režim byl vyvinut téměř výhradně státem, tj. tradičním ruským způsobem. Není to produkt žádné revoluční

fašistické ideologie nebo masového revolučního hnutí. Dokonce uvádí, že Putinův režim vznikl jako „mafiaňský stát“, i když pod centralizovaným jeho osobním dohledem. Jedná se sice o centralizovanou, pravicovou autoritářskou diktaturu, ale mnohem víc reakční než revoluční, přičemž slabá ekonomická a demografická základna je spíše výrazem upadající než rostoucí ruské mocnosti. Na základě toho Stanley G. Payne konstatuje, že Putinovo Rusko „*není ekvivalentem fašistickým režimům druhé světové války, ale představuje dnes nejbližší analogii fašismu nalezeného ve velké zemi, od této doby*“. Podle něj byl fašistický režim prodchnutý revolučními myšlenkami a usiloval o provedení „radikálních“ změn, které by posunuly společnost do nového řádu. Fašistický režim se vždy opíral o masovou mobilizaci obyvatelstva a jejich aktivní účast v politice. V tomto ohledu Stanley G. Payne potom upozorňuje, že Putinův režim je naopak kontrarevoluční, striktně se staví proti jakýmkoli sociálním reformám a sociální mobilizaci mas a směřuje k depolitizaci společnosti, protože její politickou aktivitu považuje za hrozbu pro svoji existenci. Prostě Putinův režim masovou společenskou angažovanost nepotřebuje, protože je redukován na „čisté řízení“ těch, kteří jsou u moci, uvádí Payne. A dodává, že za neangažovanost v politice Putinův režim nabízí ekonomický rozvoj a určitou míru svobody v soukromém životě, v duchu hesla: chléb a zábava. Podle něj, Putinův režim dlouhodobě sleduje tři pilíře ruské ideologie: silnou víru v pravoslavnou církev, silný smysl pro euroasijský osud a strach z cizích nepřátel, což dnes silně ovlivňuje ruské obyvatelstvo (Laquer 2015).

Vraťme se ještě k publikaci s názvem „*Je Rusko fašistické? Rozplétání propagandy Východ a Západ*.“ Autorka Laruelleová upozorňuje, že definice současného ruského politického režimu představuje výzvu, neboť jsou používány různé politologické termíny jako suverénní demokracie, nový autoritarismus, kleptokracie, mafiaňský stát nebo expresivní termín - fašistický stát. Podle autorky se však fašistická ideologie projevuje v rámci ruského politického režimu velmi dynamicky a flexibilně, neboť sama ruský politický režim definuje jako „*vágní iliberalismus*“ představující negaci neúspěšné demokratizace v devadesátých letech. S tím, že krajně pravicová hnutí využívá ruský režim zcela pragmaticky. Kupříkladu v první fázi rusko-ukrajinského konfliktu se snažil krajně pravicová uskupení mobilizovat, ale v dalších fázích konfliktu je vnímal jako politickou výzvu s cílem je potlačit. Ovšem z hlediska moderní ruské historie představuje boj proti fašismu jádro mýtu Velké vlastenecké války a stal se pilířem ruské národní identity. A v tomto kontextu a na základě historické retrospektivy je nutné řešit otázku, kdo je (a není) fašista, aby se tento termín nestal pouze výrazem politické konotace a negativní politickou nálepkou. Autorka rovněž kritizuje ambice hledat fašistického ideového guru v osobě Iljina nebo Dugina pro samotného Putina i politiku Kremlu. V neposlední řadě se autorka pozastavuje nad tím, proč termín „totalitarismus“ není vhodný pro popis Putinova režimu. Na druhé straně zdůrazňuje, že prvky fašistické ideologie, které dnes přímo podporuje Putinovo Rusko je militarizace výchovy mládeže, kult fyzické síly a existence paramilitárních organizací. Autorka se ve svých odborných názorech, obrací ke klasické definici Rogera Griffina. A fašismus chápe jako pravicově-konzervativní revoluční ideologii, která byla realizovaná v Itálii a Německu, ale upozorňuje, že tuto historickou analogii je potřebné doplnit o analýzu toho, jak se prvky fašistické ideologie, např. militarismus, tradicionalismus nebo machismus, projevují v současném ruském prostředí. A za pomoci širšího konceptu para-fašismus potom analyzuje i postoje krajně pravicových hnutí, např. euroasianismus nebo nacionální

bolševismus a geopolitické názory a politické myšlenky Alexandra Dugina (Laruelle 2021).

Shrnutí

Na základě výše uvedeného vyplývá, že termín „rašismus“ je silně zpolitizovaným a emocionálním termínem, který jednoznačně označuje Putinovo Rusko jako fašistický stát. Na rozdíl od termínu putinismus, který odborně zapadá mezi další už zavedené politologické pojmy jako je hitlerismus, stalinismus nebo maoismus, které jasně klasifikují dané režimy. A díky jménům vůdčích osobností jsou tyto totalitní režimy konkrétně vymezeny časově, ideologicky a jasně vypovídají o mocenských praktikách daného vůdce. Neměli bychom zapomínat, že jsou různé totalitní, autoritativní, ale i hybridní režimy, které mají svoji specifickou identitu, kterou jim právě vtiskuje daný vůdce na základě preferované ideologie.

Obecně se hovoří o tom, že ruská elita za prezidenta Vladimira Putina se vždy zajímala pouze o peníze. Přesto Putinův militantní, antiliberální, protizápadní, paternalistický a tvrdě „autoritářský“ režim měl vždy ideologii, tvrdí Laqueur. Tato ideologie není systematizovaná, ale existuje a útržky z ní lze nalézt v Putinových projevech, článcích a rozhovorech s tím, že válka na Ukrajině si vyžádala její výraznější podobu. V tomto ohledu se Putinovi podařilo přesvědčit velkou část Rusů, že „speciální operace“ z roku 2022 je přirozeným pokračováním druhé světové války, protože jde o existenciální válku mezi ruskou civilizací a Západem. Ideologii Putina režimu silně ovlivnily názory Ivana Iljina, který v některých svých pracích dospěl k obhajobě fašismu, přičemž Putin doporučoval četbu jeho knih ruským státním úředníkům. Iljin ve svých pracích totiž zdůrazňoval rozhodující postavení centrální moci v postkomunistickém Rusku, která měla udělovat jen velmi málo práv neruským oblastem, zejména Kavkazu a Ukrajině. Krátce před druhými prezidentskými volbami v roce 2012 Putin vydal stať, v níž rozvádí Iljinovo chápání národnostní otázky a zdůrazňuje, že v Rusku neexistují žádné národnostní konflikty, neb jsou z principu vyloučené, protože jsou pouhou fikcí nepřátel a intelektuálním importem ze Západu, pro který není v Rusku místo. Iljinovy názory rovněž využil Vladimír Putin k objasnění, proč Rusko musí zaútočit na Ukrajinu a destabilizovat Evropskou unii. Úzká privilegovaná politická vrstva následovala Putinův příklad, a proto hlavní propagandista Vladislav Surkov implementoval Iljinovy názory v oblasti médií, aby umožnily stabilizovat moc Putina na věčné časy. Surkov totiž vytvořil „teorii dvou nohou“, když se jedna noha moci unaví, tak váha bude plánovitě přenesena na druhou. Na základě této teorie vytvořil Kreml „rezervní“ vládnoucí stranu, kterou pojmenoval „Spravedlivé Rusko“. Pokud tedy strana Putina „Sjednocené Rusko“ z jakéhokoli důvodu ztratí lidovou podporu, tak nastoupí rezervní strana „Spravedlivé Rusko“ a převezme vedení ruského parlamentu a tím zajistí hladký nepřerušovaný chod Putina režimu. Surkovův systém dokonce umožňuje soutěž mezi „Sjednoceným Ruskem“ a „Spravedlivým Ruskem“, ale pouze o hlasy Putinových příznivců s tím, že je vyloučeno kritizovat charismatického vůdce Vladimira Putina nebo odhalovat systémové slabiny korupce. Navíc v parlamentu nesmí chybět podle Surkova oficiální opozice, aby mohla napodobovat „suverénní demokracii“, ale nesmí se jí dovolit, aby dominovala parlamentnímu jednání. S pomocí malé rotace a otevřeného volebního manipulování může každá politická strana obsadit určitý počet křesel, která přiděluje Kreml, takže prokremelská strana „Spojené Rusko“ bude vždy na prvním místě.

Komunistům je povoleno jejich rituální prohlášení o těžkém životě lidí a nutnosti svrhnout oligarchický režim, aby ukázali Západu, že demokracie v Rusku ještě neumřela. Laqueur si všímá i koncepci neo-eurasijství Alexandra Dugina, která je extrémně pravicová a Kreml ji stále více naslouchá, což je patrné v rusko-ukrajinském konfliktu (Laqueur 2016).

Výše nastíněná ideologie Putinova režimu není oficiálně ukotvena v žádném státním dokumentu a zároveň je silně ideově nekoherentní, protože je ovlivňována eklektickým souborem nesourodých myšlenek: fašismus & komunismus, pravicový populismus & levicový populismus, eurasianismus & euroatlantismus, východní pravoslavní & ruský mesianismus, paternalismus & kolonialismus. Nejvýrazněji je dnes ovlivněna návratem k myšlenkám fašismu a eurasianismu, což našlo svoji konkrétní podobu v ospravedlňování nutnosti a propagaci agresivní války na Ukrajině. Na druhé straně ruská ekonomika je v problémech, a proto sílí i mocenské represe⁸ vůči opozičním politikům, politickým aktivistům, disidentům a potencionálně neloajálními občanům, kteří prostě nechťejí podporovat dnešní Putinův režim. Zároveň většina nezávislých médií byla zakázána nebo vyhoštěna a opoziční politická hnutí byla označena za extremistická, přičemž desítky tisíc nespokojených, zejména mladých Rusů prchají ze země. To může vyústit v jeho transformaci v totalitní stát. K tomu napomáhá i vývoj agresivní války na Ukrajině ze strany Putinovského Ruska. Dříve stačila pasivní, tichá a konformní podpora Putinova režimu, ale dnes to nestačí, protože Rusové se musí vzdát svých těl, aby se stali potravou pro děla ve svaté válce nejvyššího vůdce proti „satanistickým“ silám Západu. To už není autoritářství, ale totalitní praktiky a metody.

Je potřebné upozornit, že snahy o rozšíření termínu „rašismus“ ze strany ukrajinského parlamentu a prezidenta Ukrajiny do politické praxe a praxe mezinárodních organizací hodlají propagandisticky prezentovat revizionistickou politiku Putinova režimu a jeho válečnou intervenci na Ukrajině. V tomto ohledu se jedná o zažitou praxi, kdy se obě válčící strany snaží vtisknout nepříteli určitou negativní nálepku a oslovit světovou veřejnost prezentováním svého narativu dané války. Z tohoto pohledu je možné vnímat „rašismus“ jako součást propagandy a informační války, který nemá adekvátně odrážet danou realitu, ale oslovit veřejné světové mínění a země, které nemají jasný vztah k válce na Ukrajině. Na druhé straně konsolidovaný ruský informační prostor je podřízen jednoznačně zájmům Kremlu

⁸ Americký ekonom Richard W. Rahn nazval putinismus „ruskou nacionalistickou autoritářskou formou vlády, která předstírá, že je demokracií volného trhu“ s tím, že za svůj ideový původ vděčí více fašismu než komunismu. Putinismus závisel na tom, že ruská ekonomika rostla natolik rychle, že většina lidí měla rostoucí životní úroveň, a proto byli ochotni smířit se s určitou mírou státní represe. A předpověděl, že s nerovným rozdělováním ruského ekonomického bohatství, bude státní represe narůstat. Na rozdíl od sovětského komunismu se podle něj nový ruský stát nesnaží řídit každý aspekt politického a ekonomického života. Místo toho se Kreml prostřednictvím omezené, přímé kontroly a zastrasování, plus strategických investic do institucí i lidí, nejen v Rusku, ale i v jiných zemích, snaží zajistit příznivý globální tlak a rozhodnutí prospěšná pro jeho zájmy ze strany politických a obchodních vůdců z celého světa. Ruský nebo dokonce americký obchodník může být veden k tomu, aby pochopil, že jeho ziskové podnikání související s Ruskem bude pokračovat pouze tehdy, bude-li investovat do určitých konkrétních projektů, inzerovat v konkrétních médiích nebo přispívat do konkrétních společenských nebo politických organizací (Rahn 2014).

a pragmaticky silně čerpá z různých propagandistických myšlenek, ale i z různých ideologií, zejména pak doktríny Dugina, která zdůrazňuje mesiášské poslání ruského etnika s cílem vybudovat nový ruský Řád a světové impérium. Není divu, že Putin ospravedlňoval vojenskou invazi na Ukrajině argumentací, že zemi vládou „nacisté a narkomani“ usilující o genocidu tamním etnických Rusů. Navíc podle Putina údajně Ukrajina vznikla jako umělý stát. Tento narativ vyjadřuje zájmy Putinova režimu, který hodlá prosadit doktrínu nového ruského Řádu na Ukrajině s cílem obnovit silné mocenské postavení Ruska v Eurasii a ve světě. Z výše uvedeného je patrné, že boj o narativ v moderní válce má velký význam, neboť ovlivňuje světové veřejné mínění a mezinárodní organizace. A rovněž ovlivňuje i země, které nejsou rozhodnuté, na které straně v rusko-ukrajinském konfliktu stojí, což potom podmiňuje jejich možnou politickou, vojenskou, ale i morální podporu či přímo pomoc té či oné straně.

Literatura

- ARENDOVÁ, Hannah. (1996). *Původ totalitarismu I-III*. 1. vydání. Praha: Oikoymenh. 679 s. ISBN 80-86005-13-5.
- BALÍK, Stanislav a Michal KUBÁT. *Teorie a praxe nedemokratických režimů*. 2. vydání. Praha: Dokořán, 2012. 212 s. ISBN 978-80-7363-266-3.
- BARANY, Zoltan. (2008). *Civil-Military Relations and Institutional Decay: Explaining Russian Military Politics*. Europe-Asia Studies 60 (4), s. 5581-604.
- DANICS, Štefan; URBAN, Lukáš; DUBSKÝ, Josef. *Základy sociologie a politologie*. 5. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022. 354 s. ISBN 978-80-7380-878-5.
- DUGIN, Aleksandr. (1999). *Osnovy geopolitiki*. Moskva: Arktovej.
- DUGIN, Aleksandr. (2014). *Euroasijská mise. Úvod do neoeurasianismu*. 280 s. ISBN 9783956211645.
- DUGIN, Aleksandr. (2012). *The Fourth Political Theory*. London, ARKOTS. ISBN 978-1-907166-65-5.
- GOLOSOV, Grigorii V. (2018). Russia's centralized authoritarianism in the disguise of democratic federalism: Evidence from the September 2017 sub-national elections. *International Area Studies Review*. 21 (3), s. 231-248.
- ECO, Umberto. Ur-Fascism. (1995). In: *The New York Review of Books*. 22. 6. 1995.
- FRIEDRICH, Carl. J.; BRZEZINSKI, Zbigniew. (1962). *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*. New York: Frederick A. Praeger Publisher.
- HEYWOOD, Andrew. (2008). *Politické ideologie*. 4. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk. 362 s. ISBN 978-80-7380-137-3.
- HEYWOOD, Andrew. (2008). *Politologie*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk. 537 s. ISBN 978-80-7380-115-1.
- LARUELLEOVÁ, Mariene. *Is Russia Fascist?: Unraveling Propaganda East and West*. London: Cornell University Press, 2021. 264 s. ISBN 978-1-5017-5414-2.
- LAQUEUR, Walter. (2015). *Putinismus. Russia and its Future with the West*. New York: St. Martin 's Press. ISBN 978-1-4668-7106-9.
- LAQUEUR, Walter. *Putin a putinismus: Rusko a perspektivy jeho soužití se Západem*. Praha: Prostor, 2016. 376 s. ISBN 978-80-7260-329-9.
- MILLER, David ed. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. 2. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2003. 560 s. ISBN 80-85947-56-0.
- MILZA, Pierre. *Evropa v černých košilích*. 1. vydání. Praha: Themis, 2005. 487 s. ISBN 80-7312-044-5.

- KONYSHEV, V. N.; PARFENOV, R. V. (2019). *Hybrid wars – between myth and reality*. World Economy and International Relations, vol. 63(12).
- O'SULLIVAN, Noel. *Fašismus*. 2. vydání. Brno: CDK, 2002. 219 s. ISBN 80-7325-001-2.
- PAXTON, Robert O. *Anatomie fašismu*. 1. vydání. Praha: Lidové noviny, 2007. 368 s. ISBN 978-80-7106-811-2.
- PAVLÍKOVÁ, Miroslava a Jan HANZELKA. Nástroje ruských aktivních opatření ve vybraných zemích EU. *Politické vědy*. 2019. vol. 22(1).
- PIONTKOVSKY, Andrej. (2000), *"Путинизм как высшая и заключительная стадия бандитского капитализма в России"* (přa ruská), Советская Россия (Moscow) (3).
- PREISNER, Rio. *Kritika totalitarismu*. Řím: Křesťanská akademie, 1973. 404 s.
- ŘENKA, Karel. *Informační válka*. 1. vydání. Praha: Academia, 2017. 218 s. ISBN 978-80-200-2770-2.
- ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií. Empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 304 s. ISBN 80-7178-461-3.RE
- SARTORI, Giovanni. *Teória demokracie*. Bratislava: Archa, 1993. 507 s. ISBN 80-7115-049-5.
- SCHRÖFL, Josef; RAJAE, Bahram M.; MUHR, Dieter. (2011). *Hybrid and Cyber War as Consequences of the Asymmetry – A Comprehensive Approach Answering Hybrid Actors and Activities in Cyberspace*, Frankfurt am Main, Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften.
- VORÁČEK, Emil. *Eurasijství v ruském politickém myšlení: osudy jednoho z porevolučních ideových směrů ruské meziválečné emigrace*. Praha: Set out, 2004.

Online zdroje

- BEICHMAN, A. (2007). *Im Februar 2007 schrieb Beichman ein konservativer Forschungsstipendiat an der Hoover Institution, in der Washington Times, dass „der Putinismus im... [online], [cit. 2023-08-27]. Dostupné z WWW: <https://de.wikibrief.org/wiki/R...>*
- Взгляды Александра Дугина на войну на Украине и ситуацию в России. [online], [cit. 2023-08-31]). Dostupné z WWW: <https://katehon.com/ru/article/putin-kak-veliky-pravitel-i-posle-putin>
- COALSON, R. (2022). *Yes. But Is Russia Fascist? Experts Say 'No.'* 9. dubna 2022. [online], [cit. 2023-08-27]. Dostupné z WWW: <https://www.rferl.org/russia-repr...>
- HLAVÁČEK, P. (2009). *O možnosti atlantismu a možnosti vzniku jihoatlantické smlouvy (SATO)*. [online]. Digitální knihovna Západočeské univerzity v Plzni, s. 83-84 [cit 22. 11. 2019]. Dostupné z WWW: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/6537/1/hlavacek.pdf>
- Danilov (2022). *Рашизм – нове явище, вони вже перевершили фашистів, – Данілов про жортокімпівано, (v ukrajinštině)*. 24 Kanál. Rada TV. 11. března 2022. [online], [cit. 2023-08-27]. Dostupné z WWW: https://translate.google.com/website?sl=en&tl=cs&hl=cs&prev=search&u=https://24tv.ua/rashizm-nove-yavishhe-voni-vzhe-perevershili-fashistiv-danilov_n1902145.
- HOFFMAN, F. G. (2009). *Hybrid vs. compound war, The Janus choice: Defining today's multifaceted conflict* [online]. Armed Forces Journal, [cit. 2023-08-28].

- Dostupné z WWW: <http://www.armedforcesjournal.com/hybrid-vs-compound-war>.
- Freedom House. (2018) *Russia Profile*. [cit. 2023-05-17]. Dostupné z WWW: <https://freedomhouse.org/report/freedomworld/2018/russia>
- Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики закликає журналістів до повноцінного і частого вживання слова «рашизм» та похідних вігон (v ukrajínštině). Archivováno z originálu 12. května 2022. [online], [cit. 2023-08-31]. Dostupné z WWW: <https://translate.google.com/website?sl=en&hl=cs&prev=search&u=https://rada.gov.ua/news/razom/222804>.
- Mishchenko, Mykhailo (2022). *Рашизм і фашизм: знайдіть дві відмінності*. (v ukrajínštině). *Ukrayinsky Interes*, 1. 3. 2022. Archivováno z originálu dne 3. března 2022. [online], [cit. 2023-08-30]. Dostupné z WWW: translate.google.com/website?sl=en&tl=cs&hl=cs&prev=search&u=https://uain.press/articles/rashizm-i-fashizm-znajdit-dvi-vidminnosti-155122.
- RAHN, W. R. (2014). *From Communism to Putinism*. [online], [cit. 2023-08-27]. Dostupné z WWW: <http://www.brusselsjournal.com/node/2501>.
- SNYDER, Timothy (2022). *Symbols, propaganda, cleansing war. Russia is fascist*. [online], [cit. 2023-05-17]. Dostupné z WWW: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/rusko-fasismus-nazor-timothy-snyder.A220521_100613_zahranicni_pitt.
- Украины и назначили Путина главным экзорцистом - ZN.ua 25. 10. 2022 — В России заговорили о «десатанизации» Украины и назначили Путина главным ... на котором патриарх РПЦ Кирилл объявил президента РФ Владимира ... [online], [cit. 2023-08-27]. Dostupné z WWW: <https://zn.ua> › Мир.
- Varnytskyu, Viktor (2022). *Звичайний рашизм»: Путін відверто і послідовно наслідує Гітлера*, (v ukrajínštině). *Радіо Свобода* 23. 3. 2022. Archivováno z originálu dne 25. dubna 2022. [online], [cit. 2023-08-29]. Dostupné z WWW: <https://translate.google.com/website?sl=en&tl=cs&prev=search&u=https://www.radiosvoboda.org/a/putin-hitler-napad-na-ukrayinu/3176550>.

doc. Ing. Dr. Štefan Danics, Ph.D. (*1962)

Associate Professor, Head of, The author has a university degree and a postgraduate degree in political science. His expertise is in the field of security policy, radicalization, extremism and terrorism. In this regard, he has published a number of articles in domestic and international conferences, including studies focusing on right-wing and Islamic radicalization. As the leader of the author collective, a publication entitled *Radicalisation – Forms, Patterns and Security Aspects* was published under his leadership. He is a member of the Scientific Council of the PA ČR in Prague and a member of the Czech Society for Political Science. He is also responsible for the sub-research task of the Ministry of Internal Affairs of the Czech Republic entitled *Radicalisation-Symbolism of Criminal Tattoo*, which is being addressed within the Development Programme of the PAČR for 2017-2023.